

SZEMLE

Berkov, P(avel) N(aumovics): Bibliograficeszkaja evrisztika. (K teorii i metodike bibliograficeszkih razüszkanij.) Moszkva, 1960, Vszesz. Knizsnaja Palata. 172 l.

Nem pusztán terminológiai kérdés, hogy a szerző bibliográfiai heurisztikáról ír, amit az alcímben mint a bibliográfiai kutatások elméletét és módszertanát határoz meg. A könyv maga az első kísérlet a bibliográfiai heurisztika szocialista szellemű tárgyalására. Tekintetbe véve a szovjet tudomány szükségleteit — amelyet 250 kurrens, illetve referáló bibliográfia és rendkívül gazdag retrospektív és tematikus bibliográfia igyekszik kielégíteni, és amely viszonylag gyorsabban növekszik, mint maga a bibliográfiai termés — kissé merész kifejezéssel élve — fokozni kell a bibliográfiai kutatások „termelékenységet”. A kérdés tehát nem pusztán módszertani probléma. A módszeres eljárás döntő szerepét az eredmény szempontjából nem lehet kétségbe vonni. Módszeres eljárást azonban csak elvileg megalapozott, részletesen kidolgozott elmélet alapján lehet megállapítani. Amikor a szerző ezt a mintegy fél évszázada porosodó kifejezést újból előveszi, azért teszi, mert friss tartalommal akarja megtölteni. „A bibliográfiai heurisztika — mint írja — a bibliográfiai kutatás elmélete, amely meghatározott lehetőségek figyelembevételével életre hívja a kutatási folyamatot és eközben ismert, pontosan meghatározott elvekre támaszkodik, és bizonyos módszeres eljárásokat alkalmaz. A bibliográfiai kutatás és a heurisztika között a kapcsolat a következők szerint alakul: a kutatás konkrét, egyedi tényanyagot szolgáltat, ennek osztályozása, rendszerezése és általánosítása a bibliográfiai heurisztikának mint olyan diszciplínának a feladata, amely a bibliográfiai forráskutatás során felgyülemlett tényanyag hasznosításának elmélete.” Vagyis a sorok között arra mutat rá, hogy a bibliográfiában az elmélet és a gyakorlat gyakran két, szinte különálló kérdés, még

senki sem vizsgálta meg a gyakorlati módszereket az elmélet szellemében, és nem létesített közöttük kellően szoros kapcsolatot. Sorra veszi a bibliográfiai kutatás módszereinek egyes típusait, és azokat neves szovjet bibliográfusok munkásságával illusztrálja. Megkülönböztet intuitív, empirikus és dialektiko-logikai módszert. A két előbbit elveti, és a dialektikus materialista logikán alapuló eljárást helyezi előtérbe. Megvizsgálja az egyes bibliográfiai műfajokat, az összeállítás munkamozzanatait, és azokat a fenti szempontok szerint értelmezi. Jegyzeteiben gazdag szovjet és külföldi irodalmat ad, értékeli is azt, s így mintegy melléktermékként a bibliográfiai módszertan irodalmának kritikai szemlélését is nyújtja.

Könyvét a szerző vita-alapnak tekinti, nem arra szánja, hogy jelen formájában egyetemi vagy főiskolai tankönyv legyen. Lehetségesnek tartja, hogy egyes tételei vitathatók, bizonyos kérdések megoldása talán nem teljesen kielégítő. Viszont, tekintve, hogy a könyv anyaga a szerző leningrádi egyetemi előadásai során alakult ki, nyilván az a szándéka, hogy kellő megvitatás után főiskolai tananyag váljék belőle.

WEGER IMRE

Bibliotecsno-bibliograficeszkaja klaszifikacija. Tablicu dlja naucsnuh bibliotek. Red. koll.: V. M. SZTRIGANOV (predsz.), F. Sz. ABRIKOSZOVA i dr. Moszkva, Biblioteka im. Lenina. 4. vü. Himicseszkie nauki. 1960. 118 l. 6. vü. Biologiceszkie nauki. 1961. 139 l.

Az OSZSZSZK Művelődési Minisztériuma 1959 elején hagyta jóvá a közel tíz éves előkészítő munka, szakmai és társadalmi megvitatás eredményeként létrehozott szovjet osztályozási rendszer főosztályainak sorrendjét. A sorrend az objektív valóság fejlődési rendjét követi és az alábbi öt részre bomlik:

- Tudomány a természet és a társadalom általános törvényeiről
- Természeti tudományok
- Az embernek a természetre való hatásával foglalkozó tudományok
- Társadalmi tudományok
- Általános jellegű irodalom.

Ugyanez az elv érvényesül az egyes főosztályok sorrendjében is. A természet-tudományoknál például: fiziko-matematikai tudományok — kémia — földtan és földrajz — biológia. Hasonló az embernek a természetre való hatásával foglalkozó tudományok sorrendje is: technika — mezőgazdaság — orvostudomány. Mindeütt érvényesül az egyre magasabb fokon, ill. egyre bonyolultabban megszerveződő valóság objektív fejlődési rendje. A társadalomtudományok helyét viszont az alap és a felépítmény összefüggése szabja meg.

Az új osztályozási rendszer természetesen nem csupán konferenciák, értekezletek és elméleti viták során alakult ki. Négy nagy könyvtári intézmény (a Lenin Könyvtár, a Szaltükov-Sesedrin Könyvtár, a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának Könyvtára és az Össz-szövetségi Könyvkamara) gyakorlati munkát is végzett. Az új elvek szerint évek hosszú sora óta épülő katalógusain kísérletezte ki az elméleti elgondolások gyakorlati keresztülvihetőségét. A kémia főosztály táblázatának megfelelő voltát a Lenin Könyvtár közel 100 000 cédulából álló katalógusa igazolta, a biológiáét pedig egy 220 000 kartonból álló szak-katalógus.

Az új osztályozási rendszer füzetenként 1960 és 1963 közötti időben fog napvilágot látni. Az egyes főosztályok tábláinak előkészítése mintaszerű. Magának a kiadványnak szerkesztő bizottságában tekintélyes és jól ismert szakemberek szerepelnek: V. M. SZTRIGANOV (elnök), O. P. TESZLENKO (főszerkesztő), B. M. KEDROV, E. I. SAMURIN, I. P. KONDAKOV, I. V. MOLODCOV és még mások. Az egyes füzeteknek külön összeállítójuk van, akiknek könyvtári szakemberek mellett a szóban forgó szaktudomány doktorainak és kandidátusainak népes csoportja nyújt segítséget.

Hogy első füzetként a kémia főosztály jelent meg, az annál inkább érthető, mert a tudományok osztályozásának kiváló szakembere, B. M. KEDROV, a szerkesztőbizottság tagja, aki a főosztályok sorrendjének kialakításában több dolgozatával is tevéleg részt vett, és akinek *A tudományok osztályozása* című, három kötetre tervezett nagy művének első kötete nemrég jelent meg, a kémiai tudományok doktora is.

Az a tény, hogy az egyes főosztályok füzetenként jelennek meg, most még nem teszi lehetővé a rendszer áttekinthető méltat-

tását. A főbb irányvonalak ismertek, szak-sajtónk közölte az osztályok sorrendjét is: egyelőre meg kell elégednünk az előttünk fekvő két füzet részletesebb ismertetésével.

Annyi bizonyos, hogy az egyes főosztályok további bontása folytatja a főosztályok sorrendjében megfigyelhető objektív fejlődési rend érvényesítését. A kémia esetében tehát: általános és szerves kémia — szerves kémia — analitikai kémia — fizikai kémia — kolloidkémia — nagymolekulájú vegyületek kémiája. A szerves, szerves és az analitikai kémia logikus sorrendben adja az anyagokról (szerkezetükről, sajátágaikról, kémiai átalakulásairól, összetételük meghatározásáról) szóló irodalmat. A fizikai kémiával már arra a területre lépünk, amely a kémiai átalakulásokat kísérő fizikai jelenségeket és folyamatokat tárgyalja, vagyis tárgya már nem a szerves vagy szerves anyag maga. A kolloidkémia, tekintve, hogy a diszperz rendszerekben észlelhető állapotokkal, a bennük lefolyó reakciók általános törvényszerűségeivel foglalkozik, külön csoportként indokolt. Éppígy a nagymolekulájú anyagok kémiája is — tekintve a műanyagok előtt álló óriási fejlődési távlatokat — kiválik a szerves kémiából. De a különválasztás fenti indoka mellett, ami szakozói szemmel nézve csak helyesíthető, tudományos érvtől ott áll a tény, hogy mind szerves, mind szervesen nagymolekulájú anyagokat tárgyal és szorosan kapcsolódik a kolloidkémiához is.

Az objektív fejlődés vonala talán még határozottabban domborodik ki a biológia felosztásából: általános biológia — paleontológia — mikrobiológia — botanika — zoológia — antropológia — az ember embriológiája, anatómiája és hisztológiája — az állatok és az ember fiziológiája, biofizikája, biokémiája. Az objektív fejlődési rend mint rendszerező elv ebben a csoportosításban olyan szembeütő, hogy feleslegessé teszi a kommentárt. Persze kissé szokatlan, hogy az ember anatómiája és fiziológiája itt van, — ne felejtjük azonban el, hogy az állatok betegségei viszont az ETO-ban is a 61-es szakban szerepelnek. Kétségtelen, hogy így a fejlődés vonala töretlen, s az ember mint a fejlődési folyamat legfejlettebb terméke jogosan kerül az egész élő világot felölelő biológiába. Orvosi szakkönyvtárak viszont alternatív jelzettel ezt a két részt az orvostudományba (P) is osztályozhatják.

A jelzeteles első tekintetre szokatlan. A főosztályokat — számuk a tizet kétszer is meghaladja, a cirill nagybetűk jelzik, a további bontás tizedes rendszerben írt arab számokkal történik. Az általános közös alosztásokat cirill kisbetűk jelzik, a föld-

rajzi jelzet kerek zárójelbe írt arab szám. Az egyes szakokon belül a korlátozottan közös alosztásokat „mínusz” jellel kapcsolják.

Az általános utasításokat, az általános közös alosztásokat és a földrajzi jelzeteket külön füzet fogja közölni, de a két füzet alapján már legalább futólagos képet alkothatunk róluk.

- A főszám szerkezete világos:
- E 0 Általános biológia
- E 01 Az élet és keletkezése
- E 013 Materialista elméletek az élet keletkezéséről

A tizedes számok általában 5–7 jegyig terjednek, ezen belül kezdőbetűvel vagy kezdőszótaggal történik a továbbbontás. Pl. Γ 121.18 A hidrogén izotópjai

- .18Д Deutérium
- .18Т Nehéz víz (Тяжелая вода) vagy
- E 592.72 Dicotyledoneae
- .72Аса Acanthaceae
- .72Асе Aceraceae stb.

Ugyancsak ismeri a szovjet rendszer a kiterjesztés fogalmát és szintén „per”-rel jelöli. Az ETO-nak a kémiában is használt „apoztróf”-ja mint jelölésmód itt is megvan, de helyette kettőspontot írnak. Ebből arra lehetne következtetni, hogy a viszonyítás fogalma nem fog szerepelni a rendszerben, nyoma egyelőre nincs.

Az általános közös alosztásokat csak részben lehet áttekinteni. A két füzetben csak a tárgy sajátos alosztásai találhatók, de az 1954-i tervszettel összevetve úgy látszik e téren nevezetes változás nincs. A cirill kisbetűvel jelzett fogalom további bontása arab számokkal történik. Például

- a A marxizmus klasszikusai a kérdéscről
- б Пárthatározatok a kérdéscről
- в Filozófiai, módszertani kérdések
- в 2 Kapcsolatai más tudományokkal
- в 3 Osztályozása
- в 4 Terminológiája
- г Története stb.

Általános közös alosztások kombinációja is előfordulhat.

A földrajzi alosztásra kétféle megoldás található. Mindkettő közös kiindulópontja:

- (0) Az egész világ
- (2) Szovjetunió
- (3) Más országok

Az első variánsnál a további bontás betűrendes jelleggel történik. A második variáns tovább bontja a számokat a lesz (23) *A Szovjetunió európai része*, (24) *A Kaukázus* stb. Ezen túl a bontás már túlnyomórészt csak betűrendi, vagyis (23Б) *Belorusz SZSZK*, (23У) *Ukrán SZSZK* stb. Ugyanez a helyzet a (3), ill. (3/8) egyes országoknál is.

Mindegyik füzetnek külön betűsoros tárgymutatója van, nyilván hogy a teljes kiadás megjelenéséig is könnyebb tegye a használatot.

A magyar könyvtáros közvélemény éppúgy, amint intenzív figyelemmel kísérte a rendszer kialakításának menetét, nagy várakozással tekint a további füzetek megjelenése elé.

WEGER IMRE

Bibliographie de la France. Journal de l'imprimerie et de la librairie. (Éd. française.) No. (spécial) du cent-cinquantième. Paris, (1961), Cercle de la Librairie. XXVI, 297, [2] 1.

1811. október 14-én Amsterdamban bocsátotta ki NAPOLEON azt a dekrétumát, amellyel a francia nemzeti bibliográfiának megjelenését szabályozta. A 150 éves forduló alkalmából a Cercle de la Librairie francia könyvtörténeti kiállítást rendezett és egy különszámot jelentetett meg, melynek első részében a francia nemzeti bibliográfia történetét ismerteti, a másodikban pedig áttekintést ad a ma működő francia könyvkiadókról.

A francia nemzeti bibliográfia a világ legrégebben megjelenő kurrens nemzeti bibliográfiája, különböző címenek és nem rendszeresen bár, de már 1797 óta megjelenik. Kiadásában az 1810-i kötelezpéldány rendelet döntő változást hozott (meg kell jegyeznünk, hogy az első francia kötelezpéldány rendeletet I. FERENC bocsátotta ki 1537-ben). Az 1811-i császári dekrétum kibocsátása után *Bibliographie de l'Empire Français, journal de l'imprimerie et de la librairie* címmel jelent meg, első ízben 1811. november 1-én. Az első számok nyolc laposak voltak és hetenként adták ki őket. Az ünnepi különszám fakszimilében adja a dekrétum, az 1811. november 1-i első szám és az 1814. május elsejei szám címlapját. A bibliográfia ugyanis 1814-től jelenik meg mai címmel: *Bibliographie de la France, journal général de l'imprimerie et de la librairie*.

A francia könyvkiadás nagy múltját bizonyítja, hogy az 1811. évi novemberi és decemberi szám és az 1812-i évfolyam együttesen 4431 megjelent művet sorol fel.

1814-ben a bibliográfia különböző rovatokkal bővült: a sajtó alatt levő kiadványok jegyzékével, hirdetésekkel, irodalmi hírekkel, időközben meghalt írók és művészek nekrológiáival és műveik jegyzékével, melyek valóságos kis bibliográfiák. A könyvtári árverésekről is tudósít a folyóirat. Továbbra is közli a megjelent metszeteit, litográfiákat és kották jegyzékét. 1825-től kezdve a térképekre is kiterjed figyel-

me. Ebben az évben már hetenként kétszer jelenik meg. 1826-tól a szerzők betűrendjébe sorolva közli a megjelent műveket. 1848-ban megváltozik a bibliográfia szakrendszere, a változások a forradalmi eszmék hatását tükrözik, de a forradalom más módon is nyomot hagyott a bibliográfiában: míg 1847-ben a társadalmi és politikai tudományok osztályába sorolt művek csupán 17 lapot töltek meg, addig 1849-ben már több mint negyvenet.

A *Bibliographie de la France* 1856-ig a PILLET-család tulajdonában volt, ebben az évben vette át szerkesztését és kiadásának irányítását a Cercle de la Librairie. Ettől az időtől kezdve a kiadvány bibliográfiai és hirdetési része egy harmadikkal bővült: a krónikával. Ez a krónika közli a könyvkiadásra és -kereskedelemre vonatkozó rendeleteket, statisztikai adatokat, az elkobzott könyvek jegyzékét, kiállítási híreket, évfordulókat, nekrológokat stb. és ezeken kívül, többnyire folytatásokban, könyvészeti tanulmányokat is publikál. Magát a bibliográfiai részt kezdettől fogva mind a mai napig a Bibliothèque Nationale készíti a kötelempéldányok alapján. A háromrészes kiadványt három mutató egészíti ki és teszi használhatóbbá: szerzői betűrendes, a művek címének betűrendes mutatója és szakmutató, az akkor szokásos szakrendi felosztás szerint: teológia, jogtudomány, tudomány és művészetek, szépírodalom, történelem.

1858-tól időnként külön illusztrált számokat szentelnek az ajándékozásra alkalmas könyveknek. Ez a különszám 1875-ben már 5000 példányban jelent meg. 1861-től pedig az iskolaév kezdetekor különszámban adják az ifjúsági művek és az oktatáshoz szükséges könyvek jegyzékét és kiadói ismertetését.

A szakrendi csoportosítás 1866-ban ismét módosul, 18 főcsoportba sorolják a megjelent műveket. 1925-ben elhagyják a szakmutatót. 1938-tól kezdődően pedig, kisebb módosításokkal, mindmáig a következő tíz szakcsoportba osztva közlik a megjelent műveket: I. Általános művek. II. Vallási irodalom. III. Filozófia. Oktatás. IV. Matematikai, fizikai és természettudományok. V. Orvostudományok. VI. Technika. Játék és sport. VII. Jog, közgazdaság, politikai és társadalomtudományok. VIII. Történelem. Földrajz. IX. Régészet. Szépművészetek. X. Nyelvtudomány. Irodalom.

1945-től a következő kiegészítő mellékleket jelentetik meg: A *Periodikák*, B *Metszetek*, C *Zeneművek*, D *Doktori értekezések*, E *Térképek*, F *Hivatalos kiadványok*, G *Kereskedelmi könyvjegyzékek*. A kumulatív havi, negyedévi és évi indexek 1953 óta jelennek meg.

Érdekességként megemlítjük, hogy a francia nemzeti bibliográfia 1899-ben 14 595 megjelent műről ad számot, az évi könyvtermés az első világháborúig tovább emelkedett, a háborús években azonban visszaesett évi ötezer alá. A háború után hamarosan elérte, majd túlhaladta a századeleji szintet. Magának a bibliográfiának a példányszáma is meglepően nagy. Indulásakor 15 000 volt, 1924-ben elérte a 90 000-et és hamarosan erősen meghaladta a száz-ezres példányszámot.

A különszám második része a francia könyvkiadásról és az egyes könyvkiadókról tájékoztat. Franciaországban jelenleg 162 könyvkiadó működik. Betűrendbe sorolva őket, mindegyiküknek 1–3 lapot szentel, a Gallimard könyvkiadónak 16-ot. A Gallimard jelentős kiadó, de semmi esetre sem a legjelentősebb, így ebből arra következtethetünk, hogy a kiadványnak ezt a részét az egyes kiadók költséghozzájárulása tette lehetővé. Az egyes kiadókkal foglalkozó cikkeknek szerkesztési elvei is csupán részben egységesek. Mindegyik közli a kiadó nevét, pontos címét és kiadói tevékenységének körét, fontosabb sorozatait és azokat a kiadványait, melyek különös jelentőségre tettek szert: az irodalmi díjjal jutalmazottakat vagy más módon híressé váltakat, vagyis azokat, amelyekre méltán büszke a kiadó.

Nehéz ellentálni a csábításnak, hogy legalább azokat a ma is működő kiadókat megemlítsük, melyek már a múlt században is léteztek, vagy amelyeket akkor alapítottak, de még felsorolásuk is túl sok helyet foglalna el, így csak a XVII. és XVIII. században keletkezett kiadóknak szentelhetünk néhány mondatot. Hévt ilyen kiadó működik ma is. A Berger-Levrault-t 1675-ben Strasbourgban alapította Frédéric-Guillaume SCHMUCK. A legrégebb párisi kiadó az Éditions Delalain. Alapítója Sébastien CRAMOISY (1585–1669), hála RICHELIEU bíboros támogatásának, a királyi nyomda vezetője és korának legnagyobb kiadója volt. A mai Firmin-Didot és társa cég őst 1698-ban alapította François DIDOT. A vállalat 1746-ban adta ki először *L'Histoire générale des voyages de l'abbé Prévost* c. híres könyvet. Ma a kilencedik nemzedék vezeti a céget. A különszám a családfájukat is közli. A GAUTHIER-VILLARD kiadót, mely ma a tudományos monográfiákon kívül több mint egy tucat főleg matematikai tárgyú tudományos folyóiratot ad ki, 1790-ben alapították. A H. LAURENS kiadó 1792 óta működik. Legismertebb sorozatai a nagy művészek, híres zenészek s a francia épületek kis monográfiái. Az 1767-ben alapított Mame kiadó XVI. LAJOS uralkodása idején már

10 sajtóval és 50 munkással dolgozott. Az Éditions Albert MORANCE 1780 óta publikál építészeti és egyéb művészeti munkákat. A PLON kiadó kiadói tevékenységét csak 1852-ben kezdte el, de a család őse már 1583-ban nyomdász lett.

Ismertetésünknek nem az volt a célja, hogy bírálatot adjon a *Bibliographie de la France* szerkesztési módjáról, erőnyeiről és hibáiról, — például már születésekor elavult és tudománytalan szakrendi beosztásáról, — a néhány kiragadott, de jellemző adat segítségével csupán csodálatunkat és elismerésünket kívántuk leróni a nagymúltú és gazdag hagyományú francia könyvkultúra és a kultúra hasonlóan nagymúltú és múltjában irigylésre méltó nemzeti bibliográfiája előtt.

ZOLNAY VILMOSNÉ

Bibliotekovedenie i bibliografija za ru-beszom. A Lenin-renddel kitüntetett Állami Lenin Könyvtár tudományos-módszertani osztályának időszaki kiadványa — párhuzamosan a *Bibliotekovedenie i bibliografija c.* kiadvánnyal — 1958-ban indult. A 2., 3. és 4. szám 1959-ben, az 5. és 6. szám 1960-ban, a 7. szám 1961-ben jelent meg.

A kiadvány célja, hogy ismertesse az egyes országok könyvtári viszonyait, bibliográfiái és dokumentációs tevékenységét, tájékoztasson a külföldi könyvtárakat és szakembereket foglalkoztató könyvtárpolitikai, módszertani, könyvtártechnikai kérdésekről és azok megoldásáról. Az első 3 számot a Lenin Könyvtár egy-egy munkatársa szerkesztette, a 4. számtól N. I. TJULINA mint felelős szerkesztő végzi a szerkesztést, az 5. számtól kezdve öt — hat tagú szerkesztői kollektíva közreműködésével. Az egyes számok tartalma egyrészt eredeti, főként a Lenin Könyvtár munkatársaitól származó, személyes tapasztalatok vagy a külföldi szakirodalom alapján írt cikkek és ismertetések, másrészt a külföldi szaklapokban megjelent írások orosz nyelvű fordításai. A cikkeket a tárgyra vonatkozó legfontosabb könyvek és folyóiratcikkek bibliográfiája követi. Állandó rovatok, a változatos tartalomtól függően: egyes országok könyvtárügye, a bibliográfia és dokumentáció kérdései, olvasószolgálati problémák, könyvtárépítési tapasztalatok, szakirodalmi ismertetők.

A kiadvány formája a szovjet tudományos folyóiratoknál szokásos könyvalak; egy-egy szám terjedelme kb. 12 ív. A cikkeket képmellékletek, szövegközi képek és ábrák illusztrálják. A tartalomjegyzéket a 7. számtól kezdődően angol, francia és német fordításban is közli.

Az eddig megjelent számok közleményeit tárgyuk szerint csoportosítva, a szocialista országok könyvtárügyével foglalkozó írások között találjuk — az 1. számban közölt, az NDK, Lengyelország és Csehszlovákia könyvtári helyzetét ismertető adatokon kívül — G. M. DOBROVNAK, a szófiai Vaszil Kolarov Állami Könyvtár igazgatójának a könyvtár 80 éves fennállása alkalmából írt könyvtártörténeti tanulmányát és a könyvtár négy munkatársának a Kolarov Könyvtár néhány mai problémájáról, olvasószolgálati munkájáról, kiadványairól és a módszertani kabinet tevékenységéről szóló írását (4. sz.). A Kínai Népköztársaság könyvtárügyének mai helyzetét M. N. RITAJA cikke (4. sz.), a kínai könyvtárak rövid történetét a pekingi egyetem könyvtári fakultásának kiadványa alapján az 5. számban megjelent közlemény ismerteti. V. V. SZEROV vietnami tanulmányútján szerzett tapasztalatai alapján számol be a vietnami könyvtárak szervezéséről, típusairól, működésükről és a könyvtárosképzésről (7. sz.), T. Sz. SZTUPNIKOVA pedig az NDK-ban töltött 30 napos tanulmányút tapasztalatait ismerteti (4. sz.). Az 5. szám teljes szövegű fordításban közli a csehszlovák könyvtári törvényt, valamint M. B. NABATOVA ismertetését a törvény megjelenésével kapcsolatos sajtóközleményekről, míg a 4. számban A. A. CHRENKOVA írt az 1958-ban Bratislavában tartott 2. csehszlovák könyvtáros konferenciáról beszámolt. A folyóirat 7. számában M. B. NABATOVA rövid áttekintését olvassuk a szocialista országok könyvtárügyi szakfolyóiratairól, ebben ismerteti a *Magyar Könyvszemlét* és a *Könyvtárost*, valamint három tudományos és egy megyei könyvtárunk évkönyvét is.

A tőkés országok közül a folyóirat eddigi számaiban a legbővebben Franciaország könyvtárügyével foglalkozik. V. A. AMBARCUMJAN a 2. számban 46 lap terjedelemben ismerteti a Bibliothèque Nationale állományát, raktározási rendszerét, különböző gyűjteményeit, katalógushálózatát, továbbá az állománygyarapítás módzatait, a könyvtár személyi ellátottságát és igazgatását. Ugyanebben a tanulmányban számol be a nagyobb irodalmi és tudományos intézetek könyvtárainról, majd ismerteti a különböző típusú (városi, üzemi, hivatali, iskolai, ifjúsági) közművelődési könyvtárak helyzetét. Behatóan tárgyalja a francia könyvtárak könyvellátottságát, bel- és külföldi cseretevékenységét; ismerteti a dokumentációs központok, a Francia Könyvtáros Egyesület működését, a könyvszerzési viszonyokat, a könyvtárügyi szakszajait tevékenységét. Ugyancsak a francia könyvtárügyről tájé-

kozott a 7. számban I. P. KONDAKOV, az Állami Lenin Könyvtár igazgatója és M. I. RUDOMINO, az Idegennyelvű Irodalom Állami Könyvtárának igazgatója, 16 napos tanulmányútjukról szóló beszámolójukban.

Hasonló közös beszámolót közöl a folyóirat 5. száma V. I. SUNKOV, a Szovjet Tudományos Akadémia moszkvai Társadalomtudományi Alapkönyvtára igazgatója, G. G. FIRSZOV, a Krupszkájáról elnevezett leningrádi Állami Könyvtáros Főiskola h. igazgatója és N. I. TJULINA, az Állami Lenin Könyvtár főkönyvtárosa két-hetes angliai tanulmányútjáról. Az USA tömegkönyvtárainak működésével és munkaszervezetével kapcsolatos egyes kérdésekről ugyancsak a folyóirat felelős szerkesztőjének, N. I. TJULINÁnak és V. M. OSZ'KINÁnak cikke (7. sz.), a Library of Congress tevékenységéről az USA nemzeti könyvtára igazgatójának 1957. évi jelentése alapján készült referátum ad tájékoztatást. V. A. AMBARCUMJAN az olasz könyvtárakról (5. sz.), T. Sz. SZTUPNIKOVA Ausztria tudományos könyvtáraitól (2. sz.), L. A. VIROLAJNEN illusztrált cikkében a finn könyvtárügyről ad áttekintést. A folyóirat 2. számában J. E. TOLSON a sheffieldi egyetem új könyvtárát, D. F. CAMERON a New Brunswick-i (USA) Rutgers egyetem könyvtárát ismerteti. I. V. BALDINA a 7. számban a könyvtárközi kölcsönzés angliai szervezetéről ír.

A bibliográfia és dokumentáció kérdéseivel a folyóirat 2. száma hat, a 4. szám két, az 5. szám három cikkben foglalkozik. A 2. számban T. Sz. SZTUPNIKOVA a dokumentációs tevékenységről, M. B. NABATOVA a csehszlovákiai technikai-tudományos dokumentációs és tájékoztató munkáról, másik cikkében pedig a lengyel műszaki dokumentációról, J. KASTRATI az albán történeti bibliográfiáról, N. A. LAVROVA az *Index translationum*ról ír. A 4. számban V. A. AMBARCUMJAN a román retrospektív nemzeti bibliográfiával foglalkozik, M. B. NABATOVA pedig Karol ESTREICHERNEK, a lengyel nemzeti bibliográfia megalapítójának munkásságát méltatja. A modern csehszlovák bibliográfia kérdéseivel A. Sz. MILNIKOV, a kínai bibliográfiai munka eredményeivel CI ZSI-FEN és LI ZSUN-JUN cikke foglalkozik a folyóirat 5. számában.

Nagy figyelmet szentel a folyóirat a szabadpolic rendszer problémáinak. T. Sz. SZTUPNIKOVA a 2. számban az utóbbi évek szabadpolic-vitáiról és a jelenlegi helyzetről ad áttekintést, számba véve az indiai, csehszlovákiai, NSZK- és NDK-beli tapasztalatokat. Idéz a Zentralinstitut für Bibliothekswesen kiadásában 1957-ben megjelent brosrából, amely óva inti a

könyvtárosokat a szabadpolic rendszer elhamarkodottan, előfeltételek biztosítása nélküli bevezetésétől.

A folyóirat 3. száma egész terjedelmében a szabadpolic rendszerrel foglalkozik. Ju. V. GRIGOR'EV ismerteti 1879-től, Rhode Island állambeli bevezetésétől kezdődően a rendszer egész történetét, majd G. de BRUYN (2 tanulmány), F. KUNZ, O. KAPSA, R. MALEK, J. CEYPEK, L. R. Mc COLVIN, J. ABLETT, H. LEMAITRE, H. J. VLEESCHAUWER és L. VOLBEHR számol be a szabadpolic rendszer elterjedéséről és az ennek során szerzett tapasztalatokról. Szabadpolic rendszerű amerikai könyvtárakról készült fényképfelvételek és a szabadpolic rendszert tárgyaló szakirodalom 1939-től 1957-ig terjedő bibliográfiája egészíti ki a tanulmányokat.

Sok vonatkozásban érinti egyébek közt a szabadpolic problémát V. A. AMBARCUMJANNAK a tőkés országokbeli könyvtárak szolgáltatásairól és azok technikájáról szóló cikke is (7. sz.). Részletesen ismerteti a különböző angol és amerikai módszereket, állást foglal a könyvtáros tanácsadó-nevelő szerepének kiküszöbölése ellen. Rámutat arra, hogy a nevelő funkció háttérbeszorítása különösen a tőkés országok könyvtáraiban rejt veszélyt magában, ahol a szabadpolicokon található comics-ok, detektívregények, bestsellerek és ponyvák forgalmazása az olvasókat kritikátlan olvasásra szoktatja, végső soron az irodalmi ízlés deformálódását idézi elő.

AMBARCUMJANNAK egy másik, a folyóirat 2. számában megjelent tanulmánya a központi katalógussal, annak különféle típusaival és Európából (Anglia, NDK, NSZK, Olaszország, Hollandia, Franciaország és Svájc), valamint Amerikából (USA, Kanada) származó tapasztalataival, J. CZERNIATOWICZ és J. GRUSZECKA cikke ugyanitt a lengyelországi tapasztalatokkal foglalkozik.

Három cikk, D. GAVRECKIJ: *Könyvtárosok és építészek együttműködése*, W. J. MURISON: *Antrim grófság központi könyvtára* (2. sz.) és F. N. PASCSENKO: *Svéd könyvtárak építése és berendezése* (5. sz.) foglalkozik a könyvtáráépítés kérdéseivel, N. F. GAVRILOV és R. Sz. GILJAREVSZKIJ az IFLA 1959-i varsói 25. ülészakáról közöl az 5. számban tájékoztatást.

A változatos és érdekes tartalmú kiadvány igen jó áttekintést nyújt a nemzetközi könyvtárügy időszerű problémáiról, nemcsak a szovjet, hanem a külföldi könyvtárosok számára is. Annál sajnálatosabb, hogy nyilván hazai kiadványaink hiányzó vagy szűkre szabott idegen nyelvű recenzíói miatt alig van a folyóiratban a magyar könyvtári szakajtó cikkeinek visszhangja.

Ebbe a legfeltűnőbbben talán a szabadpolic rendszer egész történetét és az azzal kapcsolatos vitákat feltáró 3. számban mutatkozó jelenségbe, amelyhez hasonlóval a külföldi szaksajtóban lépten-nyomon találkozunk, nem volna szabad beletörődnünk. Mindent meg kell tennünk annak érdekében, hogy kiküszöböljük ennek az önmagunk okozta elszigeteltségnek az okait.

DOBÓ ISTVÁN—FODOR ZOLTÁN

Az ENSZ-ről. Összeáll. a Magyar Táv-irati Iroda Külpolitikai Dokumentációja, a bibliográfiai részt az Országgyűlési Könyvtár ENSZ-letéti gyűjteményének munkatársai. Szerk. VÉRTES György. Bp. 1961. Országgyűlési Könyvtár — MTI. 194 l., 3 t.

A békés egymás mellett élés politikájának megfelelően mind nagyobb a jelentőségük a nemzetközi szerveknek és szervezeteknek, közöttük pedig mindenek előtt az Egyesült Nemzetek Szervezetének. E világszervezet — az ENSZ — politikai jellegénél fogva nemcsak a legjelentékenyebb valamennyi nemzetközi szervezet között, hanem egyben a legnagyobb és funkcióinál fogva a legösszetettebb is. Ennek megfelelően áttekintése, a róla való tájékozódás is a legbonyolultabb. Az ENSZ azonban sokrétű politikai, gazdasági, szociális funkciói ellátásához regionális szervekkel is rendelkezik (pl. Európai Gazdasági Bizottság — Genf, Ázsiai és Távkeleti Gazdasági Bizottság — Bangkok stb.), ami a világszervezet felépítéséről, apparátusáról, működéséről, kiadványairól és dokumentumairól („working paper”-jellegű dokumentumok áradata a különböző állandó és „ad hoc” bizottságok és munkacsoportok gondozásában, szakértői jelentések stb.) való eligazodást még bonyolultabbá teszi.

Az *ENSZ-ről* című kalauz jellegű könyvecske jól áttekinthető tagolásban mutatja be és tömören ismerteti az ENSZ történetét és funkcióit, írja le a világszervezet szerveit és működésüket, az ENSZ-szel kapcsolatos kormányközi és szakosított szervezeteket, a tagállamok listáját (tagság kelte, népesség, terület), az ENSZ szerveinek angol—francia—magyar nyelvű elnevezését, az ENSZ kiadványait, végül pedig a világszervezetet és működését ismertető művek bibliográfiáját (a könyvtári jelzetek feltüntetésével). A kötetet az Országgyűlési Könyvtár ENSZ-letéti gyűjteményének ismertetése, használati tájékoztatója egészíti ki.

A kötethez három jól szerkesztett szemléltető táblázat is tartozik: I. az

ENSZ szervezete, II. a Közgyűlés szervezeti felépítése, III. a Biztonsági Tanács szervezeti felépítése.

A kötet jegyzetei is érdekes adalékokat szolgáltatnak az ENSZ-ről (pl. a világszervezet évi költségvetése, ehhez a tagállamok szavalókhoz hozzájárulása stb.).

A kötet 56 tételből álló nemzetközi bibliográfiájával kapcsolatban, alig érthető, hogy a vonatkozó amúgyis szegényes magyar szakirodalomból miért maradt ki a *Documenta Danubiana* 5. köteteként megjelent *Az Egyesült Nemzetek Alapokmánya négy nyelven* c. kötet (Bp. 1947, Gergely. 191 l.). E hiányosság nem igen csökkenti a bibliográfia használhatóságát, de arra figyelmeztet, hogy a magyar szakirodalmat az ilyen és hasonló jellegű anyaggyűjtéseknél a leg gondosabban fel kell tárn.

A kötet alkalmas arra, hogy a *Bevezetőben* vázolt célkitűzésnek megfelelően, nevezetesen „... hogy útmutatóban, hiteles források alapján összefoglalt tájékoztatást adjunk az ENSZ szervezeti felépítéséről és mindazokról az adatokról, amelyek az ENSZ szervezeti működésének megértéséhez szükségesek.” És annak megállapítása, hogy az útmutató e célkitűzésnek megfelel, — egyben a kötet értékelése is. A sajtó, a kutatók, könyvtárosok és dokumentalisták egyaránt hasznát vehetik, és joggal tarthatnak számot az érdeklődésre az Országgyűlési Könyvtár tervezett további hasonló jellegű kiadványai is (az ENSZ kormányközi és kormányközi szakosított intézményeiről szóló útmutatók), amelyek öröndetesen gyarapíthatják a távolról sem túlértézt magyar referencse-irodalmat.

RÓZSA GYÖRGY

Állam- és jogtudományi bibliográfia 1945—1959. A magyar társadalomtudományi könyvszet területén az állam- és jogtudomány az a tudományterület, amely retrospektív szakbibliográfiával, s hozzá kell tennünk, igen kiváló szakbibliográfiával rendelkezik.¹ A Magyar Tudományos Akadémia Állam- és Jogtudományi Intézetének szellemi kiadásában és NAGY Lajos szakértő szerkesztésében megjelenő

¹ *Állam- és jogtudományi bibliográfia 1945—1951.* Összeáll. NAGY Lajos. Bp. 1958. Közgazd. K. 243 l. (ÁJI tud. könyvtára 12. sz.); *Jogi és államigazgatási bibliográfia 1952.* Összeáll. NAGY Lajos. Bp. 1954. Jogi K. 154 l. (ÁJI tud. ktára 7. sz.); *Ua. 1953.* Bp. 1955. Közgazd. K. 151 l. (ÁJI tud. ktára 8. sz.); *Állam- és jogtudományi bibliográfia 1954—1955.* Összeáll. NAGY Lajos. Bp. 1956. Közgazd. K. 163 l. (ÁJI tud. ktára 10. sz.); *Ua. 1956—1957.* Bp. 1959. Közgazd. K. 185 l. (ÁJI tud. ktára 14. sz.); *Ua. 1958—1959.* Bp. 1961. Közgazd. K. 278 l. (ÁJI tud. ktára 19. sz.)

munka mind a jogi szakembereknek, mind a tájékoztató könyvtárosnak igen nagy segítséget jelent, s ezen túl több, a bibliográfiakeresztést érintő módszertani kérdésre is feleletet ad. Egyik ilyen kérdés az, amit a bibliográfusok gödöllői munkaértekezletén sokat vitattak, hogy valóban a könyvtár-e a bibliográfiakészítés műhelye, s valóban a könyvtáros hivatott-e arra, hogy *bármilyen* bibliográfiát készítsen: erre a kérdésre — véleményünk szerint — egy ilyen munka adja meg a választ. A jó szakbibliográfia a könyvtáros és a szakember együttműködésének eredményeként születik meg, és sem a szakember, sem a könyvtáros önmagában nem tudja és nem is tudhatja egy tudományos szakterület anyagát olyan módon áttekinteni bibliográfiailag, hogy az a kutatás minden igényét kielégítse. A szakbibliográfia elsődrendű feladata pedig az, hogy a tudományos kutatást segítse, megkönnyítse a szaktudós munkáját. NAGY Lajos bibliográfiája ilyen együttműködés eredménye.

A sorozatban megjelent bibliográfiák gyűjtésük és összeállításuk tekintetében azonos elven alapulnak. Felölelik a Magyarországon bármely nyelven megjelent állam- és jogtudományi irodalmat, továbbá a külföldön, bármely nyelven kiadott magyar vagy magyar vonatkozású ilyen tárgyú irodalmat. Az önállóan megjelent munkák mellett sokszorosított és könyv-árusi forgalomba nem került műveket pl. egyetemi jegyzeteket, jogszabálygyűjteményeket, kandidátusi értekezéseket stb. is felvesz. A tudományág folyóiratanyagát a lehető teljességgel veszi fel, de nem jogi jellegű periodika anyagot is figyelembe vett, és azok jogi vonatkozású anyagát válogatva közli. Napilapok anyagát azok terjedelme miatt nem dolgozza fel. A bibliográfia felosztása talán az egyetlen pont, ami a tájékoztató könyvtárosnak bonyolultnak tűnik. Az állam- és jogtudomány igen nagyszámú és szerteágazó szakágait azonban nem is lehet egyszerűbben rendezni, különösen ilyen nagy irodalmi termés esetében. Az egyes szakágakat a szükséges módon tovább bontja és különféle műfaji és formai alosztások szerint csoportosítja az anyagot. Az egyes csoportokon belül betűrendet alkalmaz minden tételt számozva. Minden kötet végén név- és tárgymutató, valamint magyar, orosz, francia és német nyelvű tartalomjegyzék segíti az eligazodást. A legutóbbi kötet tartalmazza az eddigi kötetek összesített névmutatóját. A hat kötet az utalásokkal együtt több mint 12 000 címet tartalmaz.

Ezt a rendkívül nagy anyagot a szerkesztő a bonyolult felosztás ellenére is úgy tudta rendezni, hogy a nem-szakember

könyvtáros is aránylag könnyen megtalálhatja egy-egy jogi részletkérdés irodalmát, ha munkájában erre van szüksége. Külön kiemelendő az, hogy általános részében a szakági és általános bibliográfiai anyag mellett a magyar társadalomtudományok jelentősebb folyóiratait és sorozati kiadványait is leírja. További erénye a munkának az, s ezt mint szintén lényeges módszertani kérdést említtem meg, hogy az állam- és jogtudomány rokon- és határterületeire lábjegyzetekben hívja fel a kutató figyelmét. A filozófia, a történet- és társadalomtudomány, közgazdaságtudomány stb. anyagára, valamint a kutatásban felhasználható más forrás- vagy segédanyagra sokszor már „bibliographie raisonnée”-szerű magyarázatos utalásokat tesz, vagy csak pusztán utalás formájában sorol fel igen fontos és nyomra vezető adatokat.

A társadalomtudományok területén már több szép bibliográfiai vállalkozás született meg, s hogy csak egyet említsék, a HAJDU—HARASZTHY—HÁMORI: *Tervgazdasági, statisztikai és számviteli bibliográfiát*, de teljesség és módszertani erények tekintetében NAGY Lajosé a legkiemelkedőbb.

SZÉKELY DÁNIEL

Debreceni bibliográfia. Alapvető irodalom a város ismeretéhez. Az anyagot gyűjtötték és összeállították BATA Imre, LENGYEL Imre, VARGA Zoltánné. Bevezetéssel ellátta VARGA Zoltánné. Debrecen, 1961, Alföldi nyomda. 331 l.

„Debrecen hatszázéves városi múltjának ünneplése — tájékoztató a tetszéstos küllemű és tisztos vastagságú kiadvány bevezetése — alkalmat ad a város múltjának vizsgálatára, jelenének számbavételére és a jövő távlatainak felmérésére. Eredményeink helyes értékelése és a jövő szilárd megalapozása egyaránt megkívánja a megtett út egészének áttekintését, a múlt tanulságainak, ösztönzéseinek felhasználását. Ehhez kívánnak hozzájárulni a Debreceni Bibliográfia szerkesztői: a városról szóló irodalom szemléjét nemcsak a múlt bűvárainak szánják, hanem hasznossá akarják tenni mindazok számára, akik a jelen problémáinak megoldásán s a jövő építésén fáradoznak.”

Az alkalomnak és a céloknak ezt a pontos megfogalmazását azért idéztük, mert — és ezt sajnos mindjárt a recenzió indításakor hangsúlyozni kell — az egész kiadványban mindössze ennyi az, amivel teljes mértékben egyet lehet érteni. A továbbiakban — éppen a megfogalmazott

célok realizálatlanságát számonkérve — a bibliográfia megoldásának egészével csak vitakozni lehet.

Mínthogy egy ilyen jellegű vállalkozás a problematika bonyolultsága és jelentős mértékű tisztázatlansága folytán köztudomásúlag számos bukottat rejt magában, elsősorban is a célok eléréséhez elengedhetetlenül szükséges konkrétabb elvi alapvetést hiányoljuk a bibliográfiából, illetve annak előszavából. Az alcím és a bevezetés ugyan következetesen *helyismereti* bibliográfiát enged sejtetni, a bibliográfiába felvett címek egyrésze azonban csak *helyi* bibliográfiába kerülhetne bele a közreadó testület vagy az előállító székhelye alapján. Vonatkozik ez elsősorban a gyűjteményes kiadványok (egyetemi akták, évkönyvek) szerepeltetésére, amelyek ugyan tartalmaznak, pontosabban: tartalmazhatnak helyismereti könyvészetbe kívánkozó tanulmányt, cikket, jelentést, egészükben azonban semmiesetre sem tartoznak ide, különösen ha a valóban helyismereti vonatkozású részeik külön analitikus leírásként is szerepelnek.

Ugyancsak kívánatos lett volna, ha az előző határozottan állást foglal olyan kérdésben is, hogy egy-egy dokumentum meddig tekinthető helyismereti jellegűnek, s mikortól válik nemzeti vagy szakbibliográfiába tartozóvá. Az állásfoglalás hiánya következtében a válogatás ebben a vonatkozásban is elvszerűtlen, s véleményünk szerint itt a *Debreceni bibliográfia* szerkesztői — csupán a *Csokonai és Debrecen* c. fejezetet kell átlapozni ahhoz, hogy erről meggyőződhesünk — messze átlépi a tűrési határt a nemzeti, illetve a szakbibliográfia felé.

Az elvi alapvetés hiányából eredő problematikus megoldásokat tovább súlyosbítja a bibliográfiai rész szerkesztésének egésze, kezdve a teljesen ad hoc jellegű, 34 fejezetből álló, tovább — a történeti részt kivéve — nem tagolódó s így számos eltérő jelenséget konglomeráló szakrendszeren, folytatva az utalások teljes hiányán (egy-egy tételre új tételszámmal több, de még így sem elégséges helyen szerepeltetnek!) és befejezve a közös szerzői, név- és tárgymutató megbízhatatlanságán (pl. FAZEKAS Mihállyal és DIÓSZEGI Sámuellel kapcsolatos irodalom egy részéről csak a *Füvészkönyv* tárgyszó utal, viszont se Debreceni, se Magyar, se Orvosi füvészkönyv tárgyszó nincs), pedig látnivaló, hogy a szerkesztők a mutatóval próbálták ellensúlyozni a szakrendszer hiányosságait.

Az egyes fejezeteken belül mechanikus betűrend uralkodik, amely még áttekinthetlenebbé teszi az egész bibliográfiát,

s ezzel a rendezési elvvel elvették az utolsó lehetőségét annak, hogy maga a bibliográfia inspirálhassa a „megtett út egészének” valamiféle áttekintését, különösen „azok számára, akik a jelen problémáinak megoldásán s a jövő építésén fáradoznak”. (Mellékesen megjegyezvén, a használok körének pontosabb meghatározása ugyan-csak nem ártott volna!)

Továbbmenve: ha már a bibliográfia szerkezeti megoldása elhanyagolja a fenti követelmények teljesítését, a közölt címléírásoktól még mindig elvárhatnók, hogy a formális és gyakran nem kielégítő jegyek közlése mellett legalább némi tartalomra utaló eligazítással szolgáljanak. Csakhogy ilyesmirel — kevés kivételtől eltekintve — szó sincs. Ami megjegyezni való a címléírásokkal kapcsolatban még van, az sem pozitív. A bibliográfia címléírás gyakorlatára egyfelől a katalógusszerkesztési elvektől való elszakadás képtelensége (pl. egyes leírásokat szükségtelenül és gyakran helytelenül fejelnek meg testületi rendszóval, amelynek következtében némely fejezet fele *Debrecen*-nel kezdődik), másfelől a teljesen külterjes módszerek alkalmazása (pl. a Déri Múzeum éves jelentései 28 tételt foglalnak el) jellemző. Csak megjegyezzük, hogy a feloldatlan betűjelek — szabvánnyal és általános gyakorlattal ellentétben — következetesen rendszóként szerepelnek.

Ellenvetéseinket nagyrészt a bibliográfia megoldására korlátoztuk. Annak eldöntése, hogy ezek után mennyiben tartalmazza mégis a város alapvető irodalmát, külön, ezt az ismertetést terjedelmében sokszorta meghaladó tanulmány tárgya lehetne. A négyezer tételt meghaladó anyag minden szerkesztésbeli fogyatékosága ellenére Magyarország egyik legnagyobb, gazdag és sajátos hagyományú városáról szóló irodalom zömét mégiscsak közkinccsé teszi. Kifogásainkat a „bibliográfia rangemlése” jegyében hoztuk fel. Igazán sajnáljuk, hogy a magyar helyismereti bibliográfia vonatkozásában ez a rangemlése nem Debrecen városának könyvészetével kezdődik.

FUTALA TIBOR

Hankiss Elemér — Berczeli A. Károlyné:
A Magyarországon megjelent színházi zsebkönyvek bibliográfiája. XVIII—XIX. század.
Bp. 1961, Országos Széchényi Könyvtár. 461 l.

A Széchényi Könyvtár Színháztörténeti Osztályának első kiadványa nem ad programot, de ez a külsejében és terjedelmében is impozáns kötet már önmagában

is programadás. A gyűjtemény saját forrás-anyagának feltárásából indul ki, de már a témakör megszába is tudományos és nagyvonalú: egy gyűjtemény anyaga helyett az egész Magyarországon megjelent zsebkönyvek bibliográfiáját adja. Még azokat a zsebkönyveket is felsorolja, amelyek pillanatnyilag lappanganak, de különböző forrásmunkák alapján ismeretesek. Hatalmas anyagot ölel fel ez a munka, a függelékekkel együtt 1370 címléírást és tartalmi elemzést ad. Több év kutató munkájának gyümölcse, melyhez még jöhetnek pótlások, sőt az egyik cél éppen az, hogy jöjjenek; ez az alap-bibliográfia mintegy előhívja a még lappangó anyagot.

Ez a munka alapvetés, éspedig helyes alapvetés. A források feltárása nélkül nincs tökéletes tudományos feldolgozás és tudományos alap nélkül nincs helyes népszerűsítés. Az anyag nem önmagáért való, csak eszköz a célhoz. De kellő előmunkálatok híján sokszor kénytelenek vagyunk éppen a színház történet terén nemlétező tudományos irodalmunkat népszerűsíteni.

HANKISS Elemér és BERCELI Károlyné könyve a helyes úton indul el. Nem tetszetős látszatomunka, kutatói igényeket kielégítő. Csak az tudja igazán értékelni, aki ilyen anyagot forrásként használt. Az egyes zsebkönyvek felkutatása, amelynyiben ez egyáltalában lehetséges volt, tetemes munkát igényelt. Egy gyűjteményen belül is a legkülönbözőbb címszavak alatt (Almanach, Emlény, Zsebkönyv, Journal, Souvenir stb.), olykor a kiadók neve alatt voltak felvéve, s megtalálásukhoz inkább a jószerecse, mint a rendszeres kutatás vezetett. Márpedig a zsebkönyvek a színház történeti kutatás elsődlegesen fontos és semmi mással nem helyettesíthető forrásai, mert a színlapokkal szemben, amelyek tervezett és kitűzött előadásokról adnak hírt, megtörtént tényeket regisztrálnak; teljes műsorokat adnak, míg a színlapgyűjtemények a legkritikább esetekben teljesekek. Közlik a játészó személyzet névsorát, ami színlapokból és újságcritikákból csak igen bonyolult módon és sosem teljesen rekonstruálható, nem is szólva a zenekarról, a díszítő és műszaki személyzetről, amelyek adatai nem színlapra, sem színi-kritikákra sem kerülnek.

A bibliográfiát magvas előszó vezeti be, amely mindenekelőtt visszapillantást ad a színházi zsebkönyvek műfajának történetére. Ez a XVIII. század derekán Franciaországban kezdődik. Klasszikus kora a XVIII. és XIX. század fordulója. Nálunk a XVIII. század végén kezdődik a színházi zsebkönyvek divatja, melyet német színészek honosítanak meg. Első

hazai ismert zsebkönyvünk SCHMAL-LÖGGER Johanna pesti szintársulatának almanachja az 1783. évre. A zsebkönyvek kiadói többnyire sűgők, akik újévkor adományok reményében házaltak velük a közönségnél. A múlt század második felében a műfaj hanyatlásnak indult, aminek oka részint a napi sajtó előretörése, részint az, hogy a színésztársadalom polgáriásodó öntudata tiltakozott a zsebkönyvekkel való koldulás ellen. A XX. században új formában éled újra a műfaj, a színházak gazdagon illusztrált hivatalos kiadványaiban. Ez a jellegváltozás természetesen határkövet állít, s így a zsebkönyvek XVIII. és XIX. századi bibliográfiája lezárt egység.

A színházi almanach-irodalom tudományos feldolgozására külföldön is csak kezdő kísérletek történtek. HANKISS Elemér és BERCELI Károlyné bibliográfiája nemcsak hazai, de európai viszonylatban is úttörő. Nem pusztá címléírást ad, hanem tartalmi elemzést is és ebben elsősorban a színésztörténeti szempontokat érvényesíti. Közli az igazgatók nevét, azt, hogy milyen kategóriák fordulnak elő a személyzetben (énekesek, zenekar, táncosok, díszítőszemélyzet), jelzi, hogy van-e a személyzetben rendező, karmester, díszlettervező és táncmester, amiből következtetni lehet a társulat nagyságára és műsorának jellegére. A legjobb lett volna természetesen a társulatok névsorának közlése és színészkataszter készítése. Ennek azonban mindenek előtt anyagi akadályai voltak, mert ez a kiadvány terjedelmének lényeges növelése nélkül nem volt megvalósítható. Nem ártott volna azonban a személyzet létszámát egyes kategóriák szerint közölni. A színházi adatokon kívül feldolgozásra került az irodalmi anyag is, ami főként izléstörténeti szempontból jelentős, továbbá a képanyag, melynek a színésztörténet e korai szakaszában külön jelentősége van.

A szerzők helyeségek rendjében tagolják az anyagot. A négyféle függelék első pillanatra bonyolultnak tetszik, de rögtön egyszerűvé válik, mielőtt a könyvet használnjuk és valamit keressünk benne. A függelékekre az egységes alapelv megőrzése szempontjából volt feltétlenül szükség. Az első függelék az egylevelű színházi vonatkozású alkalmi nyomtatványokat tartalmazza, amelyek nem sorolhatók a „zsebkönyv” kategóriába, de forrásértékük miatt mégsem voltak mellőzhetőek. A második az országos jellegű naptárakat sorolja fel, amelyek nem voltak egyes helyek szerint beoszthatók. A harmadik ERDŐDY János gróf pozsonyi operatársulatának két kiadványát ismerteti. Ezek közül az első

az 1787. évre kiadott *Hochgräfllich Erdödscher Theateralmanach* azért nem volt a törzsanyagba osztható, mert nem Magyarországon nyomták, hanem Berlinben. Viszont tartalom szerint a hazai színházi zsebkönyvirodalomnak szerves része s egyben a legszebb kivitelű és leggazdagabban illusztrált színházi almanachunk. Az ERDŐDY-féle operatársulat másik kiadványa meg éppenséggel nem zsebkönyv, hanem SALIERI *Axur, König von Ormus* című operájának szöveggönyve. Ezzel szemben közli a társulat 1788-i névsorát és az 1785-től 1788-ig bemutatott darabok jegyzékét. Vége az utolsó függelék a *Gothaer Theater-Kalender*, a legjelentősebb XVIII. századi német színházi zsebkönyv magyar anyagának regesztáját adja. A négyféle függelék anyaga hely és idő szerint, de sorszám nélkül, sokszor tartalma szerint több helyre elosztva, fel van véve a törzsanyag lajstromába úgy, hogy az egész anyag szerves egységgé fonódik. Épp ez a rendszer, mely a tartalmi szempontot a formai elé helyezi, emeli az egész kiadványt a szokványos bibliográfiák fölé.

A kiadvány használhatóságát négy mutató teszi tökéletessé. Az első a szerzők és kiadók mutatója. Különösen jelentős a második, amely a színházigazgatók kataszterét adja. Fontos vezető ez a vándortársulatok útján s a vidéki színészet dzsungelében. Ezzel megadatott az alapvetés ahhoz, hogy megírható legyen BAYER József művének folytatása, a magyarországi színészet összefoglaló története. A harmadik mutató az irodalmi anyag szerzőit sorolja fel. Külön méltánylást érdemel a képek mutatója. Ez is úttörő vállalkozás: a színésztörténetben anynyira fontos képanyag regisztrálásának első kísérlete.

Külön meg kell említeni még a kiadvány szép kiállítását és jó ízléssel kiválogatott illusztrációit, amelyek ízelítőt adnak a regisztrált képanyagból, sőt ezen túlmenve, a két figurinóval, melyet zsebkönyvek kötéséről közölnek, felhívják a figyelmet egy kosztümtörténeti szempontból el nem hanyagolható forrásra. A Kováts Albert tervezte ízléses borítólap is nagyban emeli a könyv kellemes külsejét.

PUKÁNSZKYNÉ KÁDÁR JOLÁN

Jügelt, Karl-Heinz: Hungarica-Auswahl-Katalog der Universitätsbibliothek Jena. Weimar, 1961. 341 l. 8 t. (Claves Jenenses. Veröffentlichungen der Universitätsbibliothek Jena. 10.)

Nemzeti múltunkkal foglalkozó művek katalógusa — külföldi szerző összeállításá-

ban: ez az első benyomás, amit a jénai Egyetemi Könyvtár új kiadványa kelt a magyar olvasóban. Örömmel üdvözljük Karl-Heinz JÜGELTnek, a berlini Deutsche Staatsbibliothek tudományos osztályvezetőjének ezt a kezdeményezését, — ann is inkább, mert történeti forrásértékű anyagot sokoldalú feldolgozásban ad közre.

A jénai Egyetemi Könyvtár magyar vonatkozású nyomtatványaira 1941-ben BUCSAY Mihály hívta fel a figyelmet a *Magyar Könyvszemlében* közzétett két híradásában. BUCSAY a jénai „Bibliotheca Hungarorum” újbabkori magyar anyagával és történetével foglalkozott behatóbban; ezért a most megjelent katalógusban a történeti irodalmat ismertető első rész nyújt több érdekességet számunkra. A régi hungarica-anyag jelentős része Christian Gottlieb BUDER (1692—1763) jog- és történettudós gyűjteményével került a jénai Egyetemi Könyvtárba. A hungarica-anyag a BUDER-könyvtár 12 000 kötetéhez viszonyítva nem nagy: 470 nyomtatvány. Annál érdekesebb a művek vizsgálatából adódó tanulság, amire a katalógus előszava is felhívja a figyelmet: több mint 100 nyomtatvány eddig nyilván nem tartott hungaricum. S minthogy külföldön hungaricumnak tekintik a nálunk RMK-művekként megkülönböztetett Magyarországon kiadott vagy magyarországi szerző műveit tartalmazó XV—XVII. századi nyomtatványokat, több régi magyar könyv eddig nem ismert példányáról is hirt ad a katalógus.

Két kis műről itt is meg kell emlékeznünk. Mindkettő soproni vonatkozású. A korábbi, impresszuma szerint 1622-ben Sopronban megjelent nyomtatványról mind ez ideig nem volt tudomásunk. A mű II. FERDINÁND második feleségének, ANNA ELEONÓRA mantuai hercegnőnek 1622. július 26-án Sopronban megtartott koronázásáról számol be. Tartalmát nézve tehát nem különösebben érdekes; annál kevésbé, mert a koronázás lefolyásáról Sebastiano FORTEGUERRÁTÓL részletesebb olasz nyelvű tudósítás jelent meg Matthias FORMICA bécsi nyomdásznál (APPONYI: *Hungarica* 802). Sokkal érdekesebb e röplap nyomdászattörténeti szempontból: ha az impresszum Oedenburg megjelölése nem fiktív, úgy a XVII. század elején már működött nyomda Sopronban. Eddig csupán egy 1622-ből keltezett, de impresszum nélkül közreadott RMK-mű s egy MOHR nevű vándornomdász említése alapján volt feltételezhető, hogy 1620 körül már dolgozott könyvnyomató Sopronban. A nyomtatvány bibliográfiai leírását a katalógus alapján — rövidítve — közöljük:

Außführlicher Bericht /deß/ Proceß vnd Verlauffs der Königlichen /Crönung/ Der Allerdurchleuchtigsten /.../ Frawen Eleonorae /Römischen Kayserin /zu Hungern/ vnd Böhmen Königin... /Geschehen/ Inn der Königlichen Stadt Oedenburg in /Hungern/ den 26. Tag deß Monats Julij vmb/ 7. Vhr vormittag. /Gedruckt/ In der Königlichen Stadt/ Oedenburg/ im Jahr /1622. (4° 2 lev.).

A másik nyomtatványból — tudomásunk szerint — nincs példány hazai könyvtárainkban; Jénában viszont két példányban maradt fenn a szóban levő nyomtatvány. Mind ez ideig csupán az alsókubini Csaplovics-könyvtárban levő példányról volt tudomásunk, amelyet REXA Dezső 1913-ban a *Magyar Könyvszemlében* ismertetett. A mű a soproni országgyűlési akták kiegészítését adja közre, tehát az 1681-ben megjelent *Acta Comitatus Hungarica Soproniensis* (SZABÓ II. 1499.) supplementuma. A kinyomtatás helye és ideje nincs feltüntetve a nyomtatványon; a katalógus szerint valószínűleg 1681-ben, Pozsonyban jelent meg. Címe SERIUS EXHIBITVM /SVPPLEMENTVM/ ACTORVM COMITIA = /LIVM HVNGARICORVM/ SOPRONIENSIVM NVPER/ EDITORVM... a szöveg végén: Soproniensis, Die 24. Maji, Anni 1681.

Az említett két művel együtt összesen 21 magyarországi nyomtatvány jénai példányáról értesít a katalógus. A többi nyomtatvány elsősorban német nyelvterületen működő nyomdáknak jelent meg. A terjedelmesebb művek krónikák, történeti munkák: ezek nagy része nálunk is ismert. Több újdonságot sejtet az a 280 magyar vonatkozású újságlap és röpirat, amely a külföldet legjobban érdeklő magyarországi eseményekről tájékoztatja olvasóit. BUCSAY a THÖKÖLY-felkelésről és a RÁKÓCZI-szabadságharcról tudósító művekre hívta fel a figyelmet, de a török megszállás és a felszabadító háború harci cselekményeiről még több egykorú újságlap számol be. Közülük a korai híradások szinte hiányt-pótló jelentőségűek, mert a XVI. századból alig, a XVII. század elejéről pedig csak jóval kisebb számban maradt fenn magyar nyelvű vagy hazánkban kiadott hasonló célt szolgáló sajtótermék.

A katalógus időrendben s azon belül a nyomdahelyek betűrendjében közli a nyomtatványok részletes címlírását. Kár, hogy néhány esetben e kettős sorrendben némi zavar keletkezett (pl. az 59., 68. lapon, ill. a 124. tételnél a megjelenési hely kivételénél). A címlírások jelzik a sorvegeket és a verzálissal szedett szövegrészeket. Mint szerű a bibliográfiai hivatkozás, mely nemcsak a legfontosabb *hungarica*-kata-

lógusokra (APFONYI, HUBAY), hanem több szakbibliográfián kívül KOSÁRY Domokos történeti bibliográfiájára is utal. Szerzői betűrendes mutató, személy- és helynévmutató, továbbá a megjelenési helyekről összeállított mutató könnyíti meg az anyag áttekintését.

A katalógus második része a Jénai Magyar Kör, valamint a jénai Bibliotheca Hungarorum történetét ismerteti, s e könyvtár kétnyelvű címjegyzékét foglalja magában. A Jénában tanuló magyarországi ifjak kulturális élete iránt eddig viszonylag kevés érdeklődés mutatkozott. Ezért örvendetes, hogy JÜGELT e fejezet előszavában sommázza mindazt, ami ma Jénában a magyarországi egyetemi hallgatók szervezetbe tömörülésével és könyvtárával kapcsolatban felkutatható. A Jénai Magyar Körről csupán néhány okmány, egykorú híradás és tárgyi emlék tájékoztat. Az egyik legfontosabb okirat, a tagok névsora 1899 óta lappang — JÜGELT közlése szerint egy magyar kutatónál. Ennek hiányát némileg pótolják a Kör tagjaira vonatkozó megjegyzések az egyetem anyakönyveiben s a Bibliotheca Hungarorum alapító okirata, amelyet a Kör alakulásával azonos évben, 1857-ben dr. BURGOSZKY János, világosvári BOHUS István és társai szövegeztek és írtak alá. Valószínű, hogy a könyvtár alapítói a Jénai Magyar Kör kulturális tevékenységében is vezető szerepet játszottak, mert a Bibliotheca Hungarorum-ot a Kör könyvtáraként említik az iratok. Ismeretes még a Jénai Magyar Kör két peesétje, valamint a Kör 50. évfordulójára készítettett magyar zászló.

Pontosabban nyomon követhető a Bibliotheca Hungarorum története. A Jénában tanuló magyarországi ifjakban éppen a szabadságharc leverését követő nemzeti elnyomás idején ért meg a könyvtár-alapítás gondolata. Kizárólag magyarkönyveket gyűjtöttek. Az első állományjegyzékben felsorolt 51 műben a korabeli magyar írók legjobbjai képviselve vannak. Az alapítók a nemes pártosú alapító okiratban világosan kifejtik célkitűzéseiket: a nemzeti irodalmat, „a hazafias szellem tápláló és üdítő forrásá”t gyűjtik össze Jénában tanuló honfitársaik számára. De nem feledkeznek meg a könyvtárral kapcsolatos gyakorlati kérdésekről sem. Szabályokba foglalják a könyvtár gyarapítására, kezelésére vonatkozó elgondolásait, exlibris használatát rendelik el, s meghagyják, hogy a Bibliotheca Hungarorum a Jénai Egyetemi Könyvtárban, de annak állagától elkülönítve őriztessék. A magyar nyelvű alapító okiratnak ma csak az a hitelesített német fordítása van meg, amit a katalógus közöl. Ennek

magyar fordítását adta közre BUCSAY a *Magyar Könyvszemlé*ben.

A Bibliotheca Hungarorum gyorsan gyarapodott a magyarországi diákok adományából, valamint a Magyar Tudós Társaság, majd a Magyar Tudományos Akadémia rendszeresen megküldött kiadványaiból. 1869-ben már 400 kötetből állt. A könyvtár mai állományát JÜGELT 15 szakcsoportban teszi közzé. 784 művet sorol fel, de a könyvtár állománya ennél kevesebb. A katalógus ugyanis a Magyar Tudós Társaság és a Magyar Tudományos Akadémia kiadványait önállóan, majd a megfelelő szakcsoportban ismételtelen felsorolja. Ez az anyag tehát a folyamatos sorszámozás következtében kétszer szerepel az állomány tételezésében.

A szisztematikus elrendezés megkönnyíti a Bibliotheca Hungarorum anyagának áttekintését. A XIX. század második felében kialakult s az Akadémia kiadványaival gyarapított könyvtárban érthetően sok a történeti tárgyú szakmunka. A legnagyobb csoportot mégis a szépirodalmi munkák s azon belül a korabeli magyar írók művei alkotják. Erdemes megemlíteni, hogy a regények többsége is történeti tárgyú. JÓKAINAK csupán négy műve, JÓSIKÁNAK viszont kilenc, többnyire történeti tárgyú regénye van a könyvtárban. Érthető módon meglehetősen sok a nyelvészeti tanulmány és szótár, de közel ugyanennyi a természettudományi művek száma.

A jénai Bibliotheca Hungarorumban nincsenek régi magyar unikumok, mint KASSAI Mihály György wittenbergi diák ma Halleban őrzött magyar könyvtárában. Nem hasonlítható e gyűjtemény a Berlinben tanuló magyarországi ifjak által 1842-ben alapított s a berlini Humboldt-egyetem Finn-ugor Intézetében ma is mintaszerűen fejlesztett magyar könyvtárhoz sem. De a jénai Bibliotheca Hungarorum is művelődéstörténeti jelentőségű: az itt élő magyarországi ifjúság szellemi életéről, a hazai tudományos irodalomban való tájékozottságáról és olvasmányigényeiről nyújt áttekintést.

A jénai Egyetemi Könyvtár hungarica-katalógusa értékes anyagot tár fel a könyvészeti, történeti és művelődéstörténeti kutatás számára. Összeállítója jól ismeri nyelvünket, s a magyar vonatkozású művek mai követelményeknek megfelelő feldolgozásához szükséges szakirodalmat. Reméljük, hogy a jénai hungarica-katalógus ösztönzésül szolgál a külföldi könyvtárak — köztük nem utolsósorban a többi német könyvtár — hungarica-anyagának tervszerű felkutatásához és közreadásához. De ez a kötet számunkra is gondolatébresztő, hiszen a magyar könyvtárak régi

külföldi anyagában is szép számmal vannak még közzé nem tett magyar vonatkozású művek.

SOLTÉSZ ZOLTÁNNÉ

Bibliotheca Hungarica Antiqua. A Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtörténeti Intézetének hasonmáskiadás sorozata már a negyedik kötethez érkezett. TINÓDI Sebestyen *Cronicája*, SYLVESTER János *Új Testamentum*-fordítása, SZÉKELY István *Kronikája* után megjelent OZORAI Imre vitairata is.

Régi, XV—XVI. századi magyar könyvek hasonmás kiadásban eddig csak igen kis számban és ötletszerűen jelentek meg. Teljes felsorolás helyett mindössze néhány jelentősebbet említünk meg: a *Hess-kronikát* FRANKÓI Vilmos előszavával 1900-ban RANSCHBURG Gusztáv, SYLVESTER János két krakói iskoláskönyvét MELICH János bevezető tanulmányával 1912-ben SEMSEY Andor adományának a felhasználásával a Magyar Nyelvtudományi Társaság, BORNEMISSZA Péter *Elektra*-fordítását FERENCZI Zoltán 1924-ben közadakozás segítségével adta ki. Külön érdemes kiemelni SZILÁDY Áron nevét, aki 1883-ban KOMJÁTI Benedek Szent Pál-fordításával nyitotta meg a régi magyar könyvek hasonmás kiadását. A *Bibliotheca Hungarica Antiqua* megindulása előtt utoljára 1951-ben jelent meg HELTAI Gáspár *Dialogusa* STOLL Béla gondozásában. Korábban tehát csak szórványosan, a kiadó intézmény vagy személy érdeklődésének megfelelően jelent meg egy-egy kötet. Egyik kiadónk sem mert vállalkozni arra, hogy nagyobb szabású vállalkozásba kezdjen ezen a nagy haszonnal nem kecsegtető területen.

Az Akadémiai Kiadó most évenként két kötetet kíván megjelentetni, s a sorozat a tájékoztatások szerint felöleli majd a XVI. századi magyar irodalom legjelentősebb termékeit. A fent felsorolt kötetek után a HELTAI *Cancionele*, BORNEMISSZA *Énekeskönyve*, HELTAI *Kronikája*, a HOFFGREFF-énekeskönyv, egy széphistória-gyűjtemény, SZÉKELY István zsoldároscopyve stb. következnek.

A sorozat megindítása többféle igény felismerésén alapul. Elsősorban a tudományos kutatást kívánja megkönnyíteni a fontos és eredetiben csak nehezen tanulmányozható művek kézbeadásával. Itt azonban az elsősorban érdekelt irodalomtörténészek mellett a nyelvészekre, történészekre, művészettörténészekre s nem utolsósorban a könyv- és nyomdatörténészekre is gondoltak. Jelentős szerepe van emellett a sorozatnak abban is, hogy

szélesebb körben ismertté válnak egyrészt maguk az irodalmi alkotások, másrészt a XVI. századi magyar könyvek sajátos tipográfiai megjelenési formái. A közép- és felsőoktatásban, a könyvtárosképzésben és továbbképzésben igen jól felhasználható a sorozat, s így a kutatókon kívül igen sokan forgathatják. Végül bizonyára gondoltak a sorozat megtervezői az újabb ismét egyre erősebben jelentkező bibliofil igényekre is. Azt talán nem felesleges megemlíteni, hogy a külföldi gyűjtők és kutatók szintén érdeklődnek az ilyen hasonló kiadások iránt.

Az eddig megjelent négy kötet alapján megállapíthatjuk, hogy a *Bibliotheca Hungarica Antiqua* mind technikai, mind tudományos tekintetben igen magas színvonalon valósítja meg a célkitűzéseket. Az egyes kötetek nyomdai kivitele csak elismerést szerezhet a magyar nyomdai iparnak. A modern fototechnika lehetőségeit igen jól kihasználva, a szöveg tökéletesen pótolja a kutatásban az eredeti példányokat. Egyedül a papír archaizáló sárgítása nem sikerült mindenhol egészen kifogástalanul. A korábbi hasonló kiadásokkal ellentétben most nem egy adott példányt vettek a kiadók alapul, hanem megkísérik az eredeti kiadást rekonstruálni, vagyis több egymást kiegészítő, hiányos példány alapján a lehető teljességet közelítik meg. Teljes példányok fennmaradása esetén is több példányt használtak fel, hogy minden lap tisztán olvasható legyen. Külön elismerést érdemelnek az egykorú elemekből megtervezett, stílusos kótesékek.

A hasonmás-oztatóg mellékletekét minden kötethez tanulmány is csatlakozik: TINÓDIHOZ BÓTA László, SYLVESTERHEZ VARJAS Béla, SZÉKELY Istvánhoz GERÉZDI Rabán, OZORAIHOZ pedig NEMESKÜRTHY István tollából. A tanulmányok elsősorban a kiadott művek irodalomtörténeti jelentőségét méltatják, s kutatónak, szélesebb olvasóközönségnek egyaránt élvezetes módon tárják fel, értékelik újra XVI. századi irodalmunk jeleseinak munkásságát. Az egykorú kiadásokkal kapcsolatos könyvtörténeti kérdésekre voltaképpen csak VARJAS Béla tanulmánya tér ki. Ez az újszigei nyomda történetére vonatkozó legújabb kutatásokat felhasználva elsősorban a betűkészlettel kapcsolatban jut új megállapításokhoz.

A hasonló kiadásokkal régebbi kiadásaink — mint már említettük — nem szívesen foglalkoztak, mert a kiadványok iránti igény nem mutatkozott elég nagyra, a kiadás nem ígért számottevő üzleti hasznot. S valóban ezt bizonyítja az a tény, hogy a *Hess-krónika* facsimile-kiadásából 1952-ben (vagyis a megjelenés után 50 év-

vel!) a RANSCHBURG-könyvesbolt államosítása során tekintélyes számú eladatlán példányt találtunk a raktárban. A *Bibliotheca Hungarica Antiqua* egyes kötetiből most, nem sokkal a megjelenés után is csak elvétve fedezhetünk fel egy-egy példányt a könyvkereskedésekben. A sorozat 1500 példányban jelenik meg, ilyen jellegű és ilyen áru kiadványok esetében ez igen magas szám. A siker azonban igazolja az Irodalomtörténeti Intézet és az Akadémiai Kiadó tervének a helyességét: a könyv iránti érdeklődés annyira kiszélesedett, hogy a korábban csak a tudósok számára készített facsimile-kiadásokat ma a közvetlenül érdekelt kutatók körén messze túlmenően is szívesen vásárolja a közönség.

A *Bibliotheca Hungarica Antiqua* megindítása tudományos könyvkiadásunk egyik jelentős lépése volt, s a további kötetek megjelenése elé azzal a reménnyel tekinthetünk, hogy azok csak még jobban elmélyítik az eddig elért sikert.

DÖRNYEI SÁNDOR

Deutsche Staatsbibliothek 1661—1961. I. Geschichte und Gegenwart. II. Bibliographie. Leipzig, (1961), VEB Verlag für Buch- und Bibliothekswesen.

A Deutsche Staatsbibliothek fennállásának 300 éves jubileumát kétkötetes, mintaszerűen szép kiállítással kiadvánnyal ünnepelte meg. Az első kötet tizennégy cikket tartalmaz. Ezek közül három a könyvtár egészével, a többi pedig az egyes osztályokkal, különgyűjteményekkel foglalkozik.

Ez a beosztás rögtön felvet egy „műfaji” kérdést: hogyan kaphatunk egy könyvtár történetéről jellegzetesebb képet; akkor, ha az egyes részlegek múltját, szervezetét, feladatát beágyazzuk a könyvtár általános ismertetésébe, vagy ha különválasztjuk ettől? Mindkét megoldásnak vannak hátrányai. Első esetben a múlt ismertetésénél sok az ismétlés, a párhuzamosság, a másodikban pedig a részlegek problémáinak tárgyalása túl hosszadalmassá teheti az előadást, a részletekben elveszhet az egység.

A Staatsbibliothek az első utat választotta, de — tegyük rögtön hozzá — kénytelenségből, a megfelelő előmunkálatok hiánya miatt. A könyvtárral ugyanis elég bő irodalom foglalkozik, de köztük feltűnően kevés a történeti tárgyú. Megfelelő és kellő idővel rendelkező szakember, aki egységes szerkezetben meg tudta volna írni a Staatsbibliothek történetét, hiányzott. Ezért kellett a könyvtár 14 munkatársának egyidőben foglalkoznia a 14 cikk-

hez szükséges anyaggyűjtéssel s ennek megírásával.

Az első tanulmány — Horst KUNZE és Werner DUBE műve — a könyvtár 1945 előtti történetét ismerteti. Hosszú volt ez az út és változatos, amit már a könyvtár különböző elnevezései is bizonyítanak: Churfürstliche Bibliothek zu Cölln an der Spree, Königliche Bibliothek in Berlin, Preussische Staatsbibliothek, Öffentliche Wissenschaftliche Bibliothek, Deutsche Staatsbibliothek. A 30 éves háború befejezése után alapította FRIGYES VILMOS, de nem a tudományok műhelyének szánta, hanem látványosságnak, ritkaságok gyűjteményének. Története híven tükrözi három évszázad társadalmi, gazdasági és politikai fejlődését. Néhány példát erre! I. FRIGYES VILMOS, akinek csak a hadsereg a fontos, teljesen törli a költségvetésből a könyvtári kiadásokat. A könyvtár második alapítójaként tisztelt II. FRIGYES megvetette a német irodalmat, a könyvtár tehát főleg francia műveket szerzeményez. A múlt század második felében az államnak a szocializmus elleni küzdelme nyomja rá bélyegét: 1890-ig még a kötelepéldánynak beérkező szocialista irodalmat sem tartják meg. Így többek között ENGELSnek *A német parasztháború* című művéből csak a harmadik, 1875. évi kiadás került a könyvtárba, s ez is csak 25 évvel később.

Az igazgatók egyénisége is érezte a befolyását. Az orientalista igazgatók tudományos érdeklődése, párosulva a Kelet felé irányuló német imperialista törekvésekkel, nagyszerű keleti gyűjteményt hozott létre.

A birodalom egyes államainak kulturális önkormányzata miatt nem lett hivatalosan nemzeti könyvtár, mégis igen sok központi feladatot látott el. A magyarányú fejlődést a fasizmus szakítja meg. A szellemi mélypontot (6000 szerző olvasásának betiltása) hamarosan követte az anyagi is: az állományban, az épületben és a katalógusban egyaránt igen súlyos veszteségeket okozott a háború.

A második cikkben KUNZE főigazgató arról ad számot, hogy a szinte reménytelennek látszó mélypontról micsoda meredek felfelé íveléssel lesz a Staatsbibliothek az első német munkás-paraszt állam belföldön, külföldön egyaránt újból elismert, sokra értékelt nemzeti könyvtára. Az újjáépítés, a demokratikus vezetés megvalósítása, új osztályok felállítása (társadalomtudományi tájékoztató osztály, szabadpóleos szépirodalmi részleg, ifjúsági és gyermekkönyvtár), magas beszerzési hitelkeret, új kiadványsorozatok (köztük az orvosi dokumentáció), a ter-

mészettudományos-technikai érdeklődésnek megfelelő beszerzési politika jelzik az új utat.

Werner SCHMIDT rövid cikke igen érdekes és számunkra ismeretlen adatokat közöl a könyveknek a második világháborúban történt biztonságba helyezéséről. Még sohasem került egyetlen 3 millió felüli állománnyal rendelkező könyvtár olyan helyzetbe, hogy jóformán teljes anyagát és összes katalógusait óvóhelyekre kelljen szállítania. A 29 különböző helyre történő kitelepítés 1940-ben kezdődött és 1944-ben fejeződött be. Az első transzportokat a legnagyobb gondossággal, ládába csomagolva, kísérőjegyzékkel szállították el, az utolsókat csomagolás nélkül rakták vasúti kocsikba, hajókra. Az Odera-Neisse határon túlra vitt könyvek és ritkaságok majdnem teljesen áldozatai lettek a visszavonuló Hitler-hadsereg totális háborújának. Az állománynak majdnem a fele, másfélmillió kötet egy helyre került, a hattorfi káliumbányába, 750 méter mélyre a föld alá. Ez sértetlen maradt, de a Staatsbibliothek mégsem kapta vissza, a nyugatnémet hatóságok ma is visszatartják Marburgban.

A többi tanulmány az egyes osztályokról szól. Oskar TVSKO a szerzeményezés történetéről számol be, azokról a sokszor kicsinyes korlátozásokról, amelyekkel a régi könyvtárosoknak meg kellett küzdeniük, a megvásárolt magánkönyvtárakról, a kötelepéldányügyről és a mai tervszerű szerzeményezési politika kialakulásáról. Heinrich ROLOFF cikkéből részletes, eleven képet kapunk a mai katalógushálózatról és a különböző korok címfelveteli törekvéseiről, többek között a *Porosz instrukciók* ról, amelyek a mi könyvtárügyünkre is erős hatást gyakoroltak. A különféle régi elgondolások közül emeljük ki Christoph HENDREICHÉT, aki már a XVII. század végén tárgyszó-katalógus készítését javasolta. Indokolása szerint ez azért célszerű, mert mindenki könnyen tudja használni, semmiféle különös előképzettséget nem kíván az olvasótól. Willy UNGER az olvasószolgálatot ismerteti, az olvasók, a kölcsönzések számának alakulását, a könyvtárhasználat nyilvánosságának és az osztályviszonyok átalakulásának kapcsolatát, valamint a felszabadulás után berendezett szakosított olvasótermeket. Heinz GITTE a tájékoztató szolgálatról ír, a Deutsche Staatsbibliothek központi címjegyzékeiről és az újonnan felállított ideológiai referenz munkájáról.

Hat cikk foglalkozik a nagy különgyűjteményekkel, a zenei, a keleti osztálylyal, a térképtárral, a kézirat- és ősnymtatványgyűjteménnyel, valamint a pár év-

vel elelőtt felállított gyermek- és ifjúsági könyvtárral. Ezek — az utolsónak említett kivételével — tulajdonképpen a Staatsbibliothek szervezetében levő önálló könyvtárak, külön szerzeményeznek, külön készíttik el a címléírásokat, katalóguscéduláik sem kerülnek a többi közé. Nagyságukat szemléltesse néhány adat! A zenei osztály, jóllehet jelentősek voltak a háborús veszteségei, ma 330 000 kötet kottát és zenei tárgyú könyvet őriz, 56 000 sajtókezdő kéziratot és levelet, az egyéb kéziratokat, hanglemezeket, filmeket nem is említve. A térképtárban hozzáférhetőlegesen 250 000 térképet, 8500 atlaszt, 4230 kötet térképészeti irodalmat találunk.

A tanulmányok részletes ismertetésére nincs hely, mégis emeljük ki Hans LÜLFINGÉ, az egész kiadvány leghosszabb cikkét, amely különös részletességgel írja le a 300 év jellemző és fontos kéziratbeszerzését.

A kötetet végigolvasva térjünk vissza az ismertetés elején felvetett kérdésre! Végleges választ nem lehet rá adni. Bizonyos, hogy a katalógizálási módszerek fejlődésének leírása, a kéziratbeszerzések részletes elemzése, ha ezeket egy általános könyvtártörténetbe ágyazzánk be, ennek egységét megbontaná, tárgyalását töredeztette tenné. Viszont például a szerzeményezési politika, amelyet a külön-gyűjtemények vezetői külön-külön ismertettek, inkább egy egységes tanulmányba kívánkozik. Mindenesre az ünnepi kiadvány írói így is elérték céljukat, mert Németország legnagyobb könyvtárának 300 esztendő múltjáról, szocializmust építő jelenéről sikerült szemléletes, áttekinthető képet adni. Ezt a képet azonban még szemléletesebbé tette volna néhány, az állomány, olvasóforgalom, személyzet korok szerinti alakulását feltűntető összefoglaló statisztikai tábla és grafikon.

A kötetet szép illusztrációs anyag díszíti, régi könyvtárosok arcképei, katalógusok, ritkaságok facsimiléi, a könyvtár régi és jelenlegi épületét szemléltető képek.

A második kötet mintaszerű, 2038 tételes bibliográfia, amely az első kötet sorrendjében sorolja fel a könyvtárral, az épülettel, az igazgatással, az egyes osztályokkal és a fontosabb kiadványokkal foglalkozó könyveket, folyóiratcikkeket. Az irodalmat kisebb szakokra bontja, s ezen belül időrendi sorrendet tart. A lényegtelen kisebb cikkeket, a könyvtár egyes ritkaságairól és a könyvtárügy egészéről szóló műveket mellőzi. Mindenki, aki az első kötet anyagával akar foglalkozni, igen részletes útbaigazítást kap itt.

VÉRTESY MIKLÓS

Aus der Arbeit der Deutschen Staatsbibliothek. Dokumente und Berichte. Leipzig, 1961, VEB Otto Harrasowitz. 134 l. (81. Beiheft zum Zentralblatt für Bibliothekswesen.)

A Deutsche Staatsbibliothek 300 éves jubileuma alkalmából kibocsátott kiadványok sorában szerényebb külsővel, de fontos tartalommal jelent meg ez a kis kötet azzal a céllal, hogy a nehezebb fajsúlyú, visszaemlékező ünnepi kiadványokat néhány szoroson mai tárgyú, friss mondanivalóval egészítse ki. Alkalmom volt ez arra is, hogy ezt az általános érdekű, tájékoztató jellegű anyagot a *Zentralblatt für Bibliothekswesen* c. folyóirat mellékleteként már 1888 óta megjelenő, de 1957 óta szünetelő pótüzetsorozat új tagjaként bocsássák ki. A kiadvány 6 tanulmánya közül kettő a gyarapítás, egy a katalógusok és három a feltárás, illetőleg az olvasószolgálat kérdéseit tárgyalja, a könyvtár leghivatottabb erőinek tollából.

A *gyarapítási irányelveket* a Gyarapítási főosztály volt főosztályvezetője, Oskar TYSKO tárgyalja. A gyűjtőkori elhatárolásokkal bajlódó magyar könyvtárak számára igen érdekes az irányelvek felépítésének rendszere, az Országos Széchényi Könyvtár gyűjtőkori szabályzata szempontjából pedig érdemileg mond sokat az, hogy milyen kiadványkategóriák beszerzésére törekszik a szocialista alapon álló legnagyobb német könyvtár. Az igen finom részletességgel kidolgozott, általános és különleges irányelvekre osztott gyűjtőkori utasítás egyrészt nyilván megkönnyíti a beszerzéssel foglalkozó könyvtárosok munkáját, másrészt mégsem kíván mechanikusan alkalmazható segédeszköz lenni, hanem sűrűn ismétli a minőségi kiválasztás követelményét.

A *kiadványcsere* szervezetéről szól Peter GENZEL osztályvezető tanulmánya, melyben kitűnő áttekintést ad a könyvtárban működő három csereállomás, azaz a Csereosztály, a Kulturregizményes Cserezolgálat és a Nemzetközi Cserezolgálat munkájáról. A könyvtár 1960. évi gyarapításának 26%-át a két első helyen említett szerv szállította, 514 külföldi intézménnyel folytatott kapcsolatai segítségével. Az egyes munkamenetek részletes és a kiadványcsere nemzetközi irodalmában másutt alig található pontossággal kidolgozott ismertetése hasznos tanácsokat nyújthat a cserekapcsolatok megszervezésén fáradozó magyar könyvtárak részére is. Maga a szervezeti felépítés, a csere-munkának az említett háromfelé osztása szintén rejt magában érdekes tanulságokat.

Heinrich ROLOFF főosztályvezető tanulmánya a könyvtár *katalógusainak* helyzetéről előbb a katalógushálózat történeti vázlatát adja, majd ismerteti a soron levő legfontosabb feladatokat, végül az új szakkatalógus különféle táblázatait közli. A könyvtár katalógusrendszere rendkívül bonyolult, ami részben a hosszú múltból eredő hagyományok természetes következménye, részben pedig abból ered, hogy az eredeti állomány jelentős része a háború óta ma sincs a könyvtár birtokában, a katalógusok tehát nem fedik az állományt. A régi, sajátos felépítésű kötetes szakkatalógus (*Alter Realkatalog*) mellett egyre nagyobb szerepet kapott az utóbbi évtizedekben az új cédulaszakkatalógus (*Neuer Realkatalog*). A különféle táblázatokban való kiigazodás az olvasók számára nem lehet könnyű feladat. A szakkatalógusokat természetesen a nagy betűrendes, valamint a periodikák és egyéb dokumentumok külön katalógusai, továbbá a használati és helyrajzi katalógusok egészítik ki.

Heinz GITTIG és K. SCHMIEDEKE cikke a Német Könyvtárak Tájékoztató Irodájának *központi folyóiratkatalogizálásáról* hasznos felvilágosításokat nyújthat, és talán ötleteket is adhat számunkra is, hiszen könyvtárügyünk egyik fontos időszéri problémája éppen a külföldi folyóiratok központi címjegyzékének megvalósításával függ össze.

Willy UNGER bevezetőjét követi a könyvtár modern elveken alapuló, a szocialista nemzeti könyvtár szellemétől áthatott, részletes pontossággal kidolgozott *használati szabályzata*, a kötet végén pedig Horst KUNZE főigazgató vázolja az olvasótermek jelenlegi rendszerét. Érdekes megfigyelné, hogy a háborúban elpusztult, de ma már elvileg is túlhaladottnak tekintett nagy központi olvasótermet miként pótolták fokozatosan szakolvasók rendszerével.

GOMBOCZ ISTVÁN

Biehahn, Erich: Kunstwerke der Deutschen Staatsbibliothek. Berlin, 1961, Henschelverlag, 134 l.

A könyvtárak a régi időkben nemcsak a nyomtatványok és kéziratok gyűjtőhelyei voltak, hanem művészeti és művelődéstörténeti tárgyakat is őriztek. A tudományos és művészeti érdeklődés a XVI—XVIII. század enciklopédikus beállítottságának megfelelően ekkor még szorosban egybefűződött. Elválásuk csak a XVIII. században kezdődött a felvilágosodással, és a XIX. században fejeződött be a specializálódással. Ekkor a könyv-

tárak a birtokukban levő műtárgyakat általában átadták a múzeumoknak. Mindezek ellenére a könyvtárakban is maradtak műalkotások és pedig nem is mindig másdrangúak, amint ezt a Német Állami Könyvtár tulajdonában levő 250 műtárgy is bizonyítja.

A gyűjtemény legnagyobb részét neves emberek arcképeiből és mellszobrából áll. A Könyvtár igazgatóinak képeit kivéve nem tervszerű gyűjtés eredményeképpen kerültek a Könyvtárba, hanem ajándék és hagyományozás útján egy-egy nagyobb könyvgyűjteménnyel együtt. Ez magyarázza meg, hogy bizonyos fokig talán mostohább elbánásban részesültek, mint a könyvek: megismertetésükkel a Könyvtár nem gondolt. Ezt a mulasztást pótolja most a szerző a Könyvtár főigazgatóságának megbízásából.

A kis gyűjtemény megéri a ráfordított fáradságot, mert művelődéstörténeti és esztétikai szempontból egyaránt komoly értékeket foglal magában.

A Könyvtár megszerezte Georg POELCHAU zenetörténeti könyvtárát és gyűjteményét. Innen származik sok érdekes zeneművész-portré, melyek közül különösen a BACH-család tagjainak egykorú képmásai érdemelnek figyelmet. A Könyvtárra szállt az egykori berlini LESSING-ház festmény- és mellszoborgyűjteménye is. Így került az Állami Könyvtárba több értékes arckép a LESSING-család tagjairól, köztük G. E. LESSING leghíresebb és legszebb arcképe (Anton GRAFF festménye), amelyről a költő így nyilatkozott: „valóban ilyen pokolian szeretetreméltónak nézek ki?”. Az érdekes történeti dokumentumok között meg kell említenünk Hus János, állítólag 1415-ben készült, arcképét. Érdekes ez a festmény nemcsak azért, mert a kortárs szakállal ábrázolja rajta a reformátort (holott szakállt, a megállapítás szerint nem viselt!), hanem azért is, mert egész beállításában meglepően emlékeztet SAVONAROLA firenzei arcképére (S. Marco).

Bőven akadnak a műtárgyak között komoly művészeti értékek is, melyek alig ismertek. A katalógus előszava megemlíti, hogy a gyűjteményben négy HOUDON-mellszobor szerepel. Ezeknek alig találjuk nyomát a művészeti irodalomban. SCHADOW itt őrzött öt műve közül egy sem szerepelt az 1909. évi berlini SCHADOW-kiállításon. H. W. SINGER az *Allgemeiner Bildniskatalog*-ba csak 3 festményt és 2 mellszobrot vett fel a Könyvtár gyűjteményéből.

Mindezekből kitűnik, hogy BIEHAHN hézagpótló munkát végzett a katalógus összeállításával. De a katalógus nemcsak hézagpótló. Bőséges és pontos adatközlé-

sével, világos szerkezetével, szép kiállításával s nem utolsósorban gazdag illusztráció-anyagával komoly tudományos éskönyvészeti értéket is képvisel.

TAKÁCS MENYHÉRT

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Évkönyve. VII. 1958—1959. Bp. 1961, Franklin ny. 202 l., 15 t. (A Fővárosi Könyvtár évkönyve XIX.)

Könyvtáraink fejlődésének örvendetes jelensége az a törekvés, hogy munkájukat számbavéve, s eredményeikkel nyilvánosság elé lépve, nemcsak egyszerű jelentésben számolnak be az elmúlt esztendő könyvtári tevékenységéről, intézményeik életében bekövetkezett változásokról és jelentős eseményeiről, de évről-évre szaporodik azoknak a könyvtáraknak a száma, melyek nyomtatásban megjelent évkönyvekben adnak számot a munkájukat érintő országos problémák mellett gyűjteményeik történeti érdekességeiről, s az azokban folytatott tudományos kutatás eredményeiről is.

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 1958—1959-i évkönyve nem új kezdeményezés. A felszabadulás óta ez a 7. hasonló kötet, korábbi időkben 12 alkalommal számolt be a Fővárosi Könyvtár működéséről. De új, ha a kiállítás formáját és még újszerűbb, ha tartalmát vesszük figyelembe.

Csaknem 100 lap terjedelemben — a kiadványnak mintegy a felében — az érintett két esztendő munkájáról, eredményeiről, a könyvtár életét érintő kisebb-nagyobb eseményeiről számol be az előtűnk fekvő munka. A több mint 200 lapos évkönyvből azonban bennünket most nem ezek az — egyébként sokszor az izgalmaságig érdekes — fejezetek érdekelnék első sorban. Az évkönyv komoly hangsúlyt ad a könyvtár tudományos működésének, s közli munkatársai kutatásainak eredményeit is, melyek a könyvtár keletkezésére, fejlődésére, tudományos anyagára vetnek világot. Az első, bennünket — folyóiratunk jellegénél fogva — közelebről érdeklő cikk forráspublikáció jellegű. A könyvtár előtörténetének csaknem 100 esztendő dokumentumát, irodalomtörténetírásunk egyik kitűnő képviselőjének, TOLDY Ferenc egyetemi könyvtárigazgatónak mint a tanügyi bizottság könyvtári albizottsága elnökének a pesti városi közkönyvtár létesítésére 1868-ban tett javaslatát adja közre.

Az alapítás szükségességét TOLDY Ferenc a következőkben indokolja: „Egy városi könyvtár felállítását városunknak nemcsak díszére, hanem a városi lakosság

szellemi műveltsége, közvetve pedig annak anyagi jóléte előmozdítására is szolgálna... Korántsem lesz luxusceikk... Hogy majd a gyakorlati életben különféle szakjaik folytonos haladásáit sikeresen követhessék... és a képebbek maguk is a haladás tovább fejtő tényezőivé lehessenek arra az irodalom rájuk nézve mulhatatlanul szükséges. Igaz, hogy az irodalom rájuk nézve létezik ily könyvtár nélkül is, de hányan jutnak ily könyvtár nélkül annak ismeretébe? hányan szerezhetnek maguknak ily munkákat, még pedig nem egyszer-kétszer az életben, hanem folyvást?”

A javaslat 2. pontjában a kereskedelem, gyári, kézműves és művészi ipar egyes ágainak kézikönyveket, monográfiákat és a folyóiratok gazdag válogatását javasolja, mert „nagyobb jótétment alig gyakorolhatna a városi hatóság a szorgalmas iparúzó osztállyal, mintha oly könyvtárat állít számukra, mely a feljebb nevezett szakoknak minden ágaira, minden külön-szerű (speciális) jó könyvet megszerezvén, azok polgárainak használatára e könyvtárban készen állának. Csak egy nemzedék alatt is mennyire emelkednek ily intézet által a közműveltség, s a technikai szakbeli ismeretek elterjedése által az ipari képzettség! Ennek folytán pedig az előállító erő, a külfölddel való versenyezhetőség, s így végre a közjólet.”

A javaslat befejezésekképpen a nyitvatartási idővel is foglalkozik, mely szerint: „vasár és ünnepnapokon kívül midőn a könyvtár délelőtt és délután nyitva állana, hétköznap az esti órákban (pl. 5—9) volna célszerű azt, a nappal rendszerint másféle foglalatatos polgári [közönség tekintetéből] nyitvatartani.”

Igen jelentős s a tudományos kutató munkát több irányban serkentő cikk ZOLTÁN József: *Különgygyűjteményeink idő-szerű és távlati feladatai* c. tanulmánya. A szerző egyenként számba véve és értékelve a könyvtár különgyűjteményeit (a Szűry Dénes-féle editio princeps, — a muzeális és a röpiratgyűjteményeket) különös gondot fordít a főváros múltjára és jelenére vonatkozó mindennemű nyomtatott anyag teljességre törekvő gyűjtőhelyének, a könyvtár legjelentősebb különgyűjteményének, a *Budapesti gyűjteménynek* részletes ismertetésére. Foglalkozik a könyvtár megalakulásával szinte egyidős gyűjtemény sokrétű, gazdag állományával, ennek az idők során bekövetkezett hiányosságai, s hiányok pótlásának korlátaival és eredményeivel, az anyag feltárásának nehézségeivel.

Szól a tanulmány Budapest történetének bibliográfiájáról, melyhez 1954-ben

a Magyar Tudományos Akadémia és a Fővárosi Tanács közös megbízásából kezdetét hozza a Könyvtár. Ennek a hatalmas munkának mintegy melléktermékként készül a *Budapest a szépirodalomban* című bibliográfia, melyet az előbbi megjelenése után terveznek kiadni. Hatalmas képkatalógus, Budapestre vonatkozó mintegy 1000 lapra tervezett szöveggyűjtemény szerepel a Könyvtár egyik legjelentősebb részlegének terveiben.

A Könyvtár tervei között felsorolja a tanulmány a mintegy 20 ívre tervezett *Budapest 5 évszázada* című albumot, mely a SCHEDEL-*krónikában* megjelent első Buda-ábrázolástól napjainkig — metszetekben, grafikus ábrázolásokban és festményekben fogja bemutatni fővárosunkat. Négy nyelvű képmagyarázat gazdagítja a kiadványt. 1959-től a Budapesti-gyűjtemény „rég, jó hagyományait felújítva, kiadványsorozatot” ad ki *Tanulmányok Budapest történetéből* címmel.

A következő tanulmány TISZAY Andor *Könyvtárunkkal kapcsolatos képdokumentumok a Magyar Tanácsköztársaság idejéből* c. rövid bevezetéssel ellátott összeállítása, a Magyar Tanácsköztársaság alatt a Könyvtárral s az országos könyvtárügy jelentős kérdéseivel foglalkozó nyomtatványokat, a Közoktatásügyi Népbizottság által rendezett könyvtárosi tanfolyamról szóló cikket, tájékoztatót és tanrendet mutatja be. A SZABÓ Ervint és közvetlen munkatársait ábrázoló egykorú képek, a Könyvtárban sokszorosított nyomtatványoknak, a Galilei Kör illegális roplapjainak facsimiléje és a Könyvtár Tanácsköztársaság-beli irányító működését ábrázoló fényképek egészítik ki az összeállítást.

DOBOS Piroska: *Az igénykutatás problémái és módszerei a közművelődési könyvtárakban* című érdekes, hosszabb léleketű tanulmány és két kisebb cikk után a kiadvány a történelmi múltba visz vissza bennünket. Az első ilyen jellegű tanulmány GÁTINÉ Pásztor Mária tollából *Türr tábornok és a népművelés* címen, GARIBALDI legendáshírű tábornokának életét és a népművelés területén kifejtett munkásságát mutatja be, kiemelve a Türr által alapított Corvina könyvkiadó és az Országos Népművelési Kör tevékenységét.

A tanulmányt közlő kiadvány jellege miatt s a címében kitűzött célnak megfelelően, helyesebb lett volna valamivel kevesebb történelmi Türr tábornok életének s katonai tevékenységének és részletesebben foglalkozni a népművelés területén kifejtett működésével.

SCHEIBER Mária posthumus cikke, a *Pest-budai látképek József Nádor korában* c. tanulmány bemutatja azokat a törek-

véseket, melyeket József nádor, mint a Szépművészeti Bizottság legfőbb vezetője Pest fejlesztése és szépítése terén kifejtett. Részletesen ír azokról a Budapesti látványképek ábrázoló festményekről, melyek József nádor pártfogása alatt keletkeztek. A legfontosabb nevek, Carl KLETTE (1793—1874) a Drezdából származó, Bécsben tanult művész, aki egyszersmind a nádor gyermekeinek, Istvánnak és Herminának a festészetben mestere is volt. KLETTÉN kívül Anton ERNSLÉT (1801—1871), BARABÁS Miklós, a kiváló magyar festő, MARASTONI Jakabot, VASQUEZ Károlyt (1798—1861), PETRICH Andrást (1765—1842), JASCHKE Ferencet és HOFBAUER János győri rajztanárt említi meg a tanulmány, mint akik Pest-Buda e korbéli festőiként József nádor környezetéből szerepet játszottak. Ezen nagy nevek s az általuk készített albumok mellett a folyóiratok: az *Auróra*, a *Regélő*, a *Honművész*, a *Honderű*, a *Pesti Divatlap* és az *Életképek* hoztak Pestet és Budát ábrázoló műmellékleteket.

Nem volna teljes ismertetésünk, ha az évkönyv kiállítására is nem vetnénk egy pillantást. A szép tipográfia, a jó papír mellett ki kell emelnünk azokat a mellékleteket, fényképpilustrációkat, nyomtatvány- és plakett-reprodukciókat, melyek valamennyien szebbé, gazdagabbá, mindenekeztől szemléletesebbé teszik a tanulmányokat. Az egész *Évkönyv* mind szép kiállítását, mind gazdag tartalmát tekintve, műfajának legjobb képviselői közé zárkozott fel.

V. WALDAPFEL ESZTER

Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ évkönyve 1960. Bp. 1961. 234 l.

Az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ Évkönyve minden évben elfoglalja rangos helyét a könyvtár- és dokumentációs központok sorában. Az 1960. évről beszámoló *Évkönyv* ezúttal első ízben kisebb, alkalmasabb, könyvszerű formátumban jelent meg, s a szerkesztőség újabb, fiatalabb erőkhöz is teret engedett tanulmányainak bemutatására.

Az 1960. évi működési összefoglalót JÁNSZKY Lajos főigazgató állította össze. A könyvtár szolgáltatásainak gerincét a dokumentációs tevékenység adta a beszámoló évében is. A dokumentációs munkák gyakorlatiasságát az ipari tárcák műszaki fejlesztési osztályaival való jó együttműködés biztosította. Új belső kiadványsorozatok jelentek meg (*Műszaki-gazdasági tájékoztató a külföldi szakirodalomból*,

Témadokumentációs kiadványok). A témafigyelőszolgálat 200%-os emelkedést mutatott. A *Műszaki Lapszemlék* átfutási ideje kisebb, bázisuk nagyobb lett, s tárgyszavas indexekkel bővültek.

BALÁZS Sándor és SZABOLCSKA Ferenc *A műszaki termelési könyvtári hálózat 1960-ban* címmel írtak beszámolót. A hálózati könyvtárak 12%-ában folyt saját belső, vállalati dokumentáció, általában jól és pontosan. A helyi szak- és címfordítások, referátumok száma hatalmas emelkedést mutatott. A többi könyvtárban azonban szinte semmi ilyen tevékenység nem volt. A központ első ízben tájékoztató saját dokumentációs szolgáltatásainak vállalati felhasználásáról. Ez általában nem volt kielégítő.

Az *Évkönyv* második, nagyobb része módszertani tanulmányokat tartalmaz. Az első helyen DÁCZER Éva fejtegeti a könyvtár gyarapítási elveit és gyakorlatát. Egy fejezetben a könyvtár dokumentációs tevékenységének az állománygyarapításra való befolyását vizsgálja. Nem tartja szükségeszerűnek, hogy a könyvtár dokumentációs jellegű funkciójából kifolyólag azt gyűjtsön, amit a dokumentáció feltáráshoz alkalmasnak vél. A dokumentáció szempontjai hassanak a gyarapításra, de erős korlátokkal. Meg kell találni azt a mértéket, melyen belül a dokumentáció szempontjai helyes irányban és arányban befolyásolják az állomány gyarapítását.

FEJÉR István rövidebb közleménye: *Az időszéri adatszolgáltatás feltételei referálólapok esetében*. A referálólapok adatközléseinek késedelmessége, a kiválogatás teljessége és a közölt adatok időrendi megoszlása adták vizsgálati alapját. Bírálja azokat a külföldi vizsgálatokat és javaslatokat, melyek az időszéri adatszolgáltatás egyetlen feltételének a feldolgozás útjében meggyorsítását tartják. FEJÉR, helyesen, azt vallja, hogy egyes változó szakterületek kivételével az elévülés még műszaki vonalon sem oly gyors, amint azt a közhiedelem tartja. Ezért, a gyorsabb ütemű feldolgozás mellett, az időszériesség újfajta értelmezése szerint a hatékonyság legényegesebb tényezője a helyes időprofil. Ezen a lehetőleg egy időszakból való, horizontálisan széles tájékoztatások nyújtását értjük a referálólap egy-egy számában.

Az OMK nemcsak figyelemmel kíséri szolgáltatásainak sorsát és felhasználását, nemcsak tudatosan befolyásolni kívánja felvevő területét szempontjainak megismerésére és átvételére. VINCE Pálné cikke: *A hazai szaksajtó szerepe a műszaki tájékoztatás szétszórásában* plasztikus hasonlatával az adóállomás és a vevő készülékek közötti erősítő reléállomások

szerepével, a primer szakfolyóiratok fel erősítő propagandájának szükségességével foglalkozik. Az elsődleges magyar műszaki folyóiratok tartalmi vizsgálatát és bírálataát adja, a legelterjedtebb 27 folyóirat egy évi szemléje alapján. Alapvető szemléleti helytelenségeket és hiányokat is szövétesz, így a hosszú eredeti cikkek túltengését, feleslegesen tudományos és elméleti jellegű stb. Legfőbb feladatuk azonban a műszaki-tudományos tájékoztatás iránti széleskörű igény felébresztésének fokozása, mégpedig tervszerű, rendszeres, bő szakmai tájékoztató szemlenyag folyamatos közlésével.

Beszél az OMK dokumentációs szolgáltatásainak bizonyos fogyatékoságairól, elterjedtségéről, az okokról és a helyzet megjavításáról is. Egy összehasonlító táblázatban a műszaki szaklapok és az OMK *Műszaki Lapszemlék*nek előfizetési és terjedelmi adatait állítja szembe. Az előbbieket kedvezményezett nyomási, kiadási, terjesztési stb. helyzetben vannak; előfizetőjük hat és félszerese a dokumentációs kiadványoknak, holott azok lapterjedelme jóval több. Egyéni előfizetéseknél meg éppen tízszeres az aránytalanság, bár itt érzésünk szerint különböző okoknál fogva mindig komoly különbség fog maradni. Részletezi VINCÉNÉ a vállalati gyakorlat hiányait is a tájékoztatási anyagok megbecsülése és terjesztése terén. Az OMK-t e munkájában a METESZ Központi Dokumentációs és Tapasztalatcsere Bizottságának két munkacsoportja is segíti.

A legnagyobb igényű és terjedelmű tanulmány POLZOVICS Iváné *Az elsődleges szakirodalom közreadási formáinak szervezési problémáiról*. Bevezetésként a szakirodalmi közreadásról beszél. Különbséget tesz a szakirodalom mint alkotó forma és mint felismerési forrás között. A szakirodalmi áradat folyamatának fékezését lehetetlennek tartja. Szerinte a bőség és áttekinthetlenség ellen nem a fejlődés elfojtása, hanem helyes irányba terelő szervezési intézkedések kellenek. Dolgozatában a problémakör egészére kiterjedő javaslatokat tesz a mennyiségi okokból eredő áttekinthetési és felhasználási nehézségek enyhítése céljából. Az elsődleges szakirodalom fogalmi körének megállapításáról szóló fejezet voltaképpen finom szűrési eljárás, a szűkebb elsődleges anyag megállapítása. A társadalmi tudományoknál az irodalom alkotó forma lévén, azonos véleményt képviselő két dolgozat mindegyike lehet elsődleges. Négyes csoportja formailag, ill. tartalmilag elsődleges és másodlagos szakirodalmat különít el. A formai ismérvek szerinti meghatározásról vitatkozni lehetne, mely szerint ti. általá-

ban a tartalom vizsgálata nélkül lehet dönteni. POLZOVICS nem tartja elsődleges közleményeknek a középszintű irodalomban található új technikai megoldásokat, gyakorlati eljárásokat, mert szerinte ezek nem kutatómunka eredményei, csak gyakorlatban kialakult felismerések. A szakkönyvekkel foglalkozó fejezetben elítéli a formai elemek szerinti minősítést. Bő szakirodalomból merített adatokkal, táblázatokkal dolgozva, megpróbálja a szakkönyvek mennyiségét meghatározni: a világ elsődleges könyvtermését a világtermelésre vetítve kb. évi 4500–5100, a legfőbb kultúrállamoknál 3200–3600, a nagy nyelvterületek viszonylatában pedig 3800–4200 műre teszi. E csoport áttekintése tehát mennyiségi okokból nem, tartalmi okokból azonban lényegesen problémákat okoz. Többek közt javasolja az elsődleges művek gyors felismerésére szinopszissal való ellátásukat, valamint azt, hogy a könyvtárak helyezték előtérbe az elsődleges részművek elemző feldolgozását a másodlagos termékek: különnyomatok stb. tömegeinek feldolgozása helyett. — Részletesen foglalkozik a különleges szakirodalmi műfajtípusokkal. A kongresszusi kiadványokról szóló talán a legérdekesebb rész. Részletezi ezek sokféleségét céljaik, jellegük, a résztvevők köre szerint. A kongresszusok számát évi 5000-re teszi. Hosszú elemzésekkel közelíti meg a kiadványok számát. Az összes kiadványok becsült száma kb. évi 150 000, ebből szerinte feltehetően a fele kerül csak egyszer kiadásra. Előadott részletes javaslataiból hiányoljuk az Unesco bevonását a kérdés rendezésébe. A doktori értekezések kialakulásának módszerét, rendszerét foglalja össze a következő fejezet. Javaslata az, hogy a minősítő testületek a nemzeti könyvtárakba küldjék be őket, csak ott lehessen olvasni, adataikat pedig a nemzeti bibliográfia adja közre. Szerintünk hazai viszonylatban maradhatna a már évtizedes hagyomány, keresettségük mai őrzőhelyükön indokolt; a nemzeti bibliográfiai közlés gondolatát persze mi is osztjuk.

A kutatási jelentések újfajta típusát is részletesen vizsgálja. Mozgósítási és bizalmas jellegük miatt itt legkevésbé várható reális rendezés. Pedig számuk kb. évi egy millió, emellett egyre nő, eredeti kutatási anyagokat hoznak és nehezen hozzáférhetőek. Némi rendezéssel kecsgethető a kutatóintézetek világjegyzékének összeállítására, felkérésük jelentéseik referálására való átengedésére s szinopszissal való ellátására. Az elsődleges szakirodalom közismerten legbővebb forrásai a szakfolyóiratok. Biztos kézzel elemzi a folyóirat-típusokat és szerkezeti sokféleségüket, ami

színes képet és sajátos műfaji egyéniségeket mutat. A szakfolyóiratok számát kb. 80 000-re, ezen belül a műszakiakat 35 000-re becsülik. POLZOVICS is osztja azt a véleményt, hogy mennyiségi növekedésük már leghiggadtabb ütemű. A cikkek számát kb. évi 2,4 millióra teszi, az elsődleges közlések számát pedig a VINITI adataiból kb. ennek egyharmadára. Hosszan tárgyalja a folyóiratellenes irányzat kialakulását, érveit, majd erőteljesen bírálja azokat. Reformjavaslataiban POLZOVICS a fogyatékoságok elhárítását nem a folyóirati formán kívül keresi, hanem a szervezeti megjavítással szeretné elősegíteni. Szerinte az elsőrendű publikálásra kijelölt folyóiratokat nemzetközi jegyzékbe kell foglalni, s a kutatók lehetőleg csak ezekben publikáljanak, a dokumentátorok csak ezeket referálják. A jegyzékbeli differenciálásra részletes kódolást, szimbólumokat vezet be, ezenkívül nemzetközi szabványajánlást és szerzői szinopsziseket is javasol.

Az *Évkönyv* a szokott gondos szerkesztéssel és külsővel jelent meg. Az alapos böngészés során néhány ellentmondó száma és hibára bukkantunk azért. Így pl. az OMK összallománya a 9. és 65. lapokon, a vállalati öszdolgözők száma a 68. és 69. lapokon, a hálózati könyvgyarapodás száma a 66. és 75. lapokon, a kutatási jelentések száma a 8. és 189. lapokon nem ugyanaz, a 15. lapon a folyóirat nyelvi táblázat végösszege nem adja ki az összes folyóiratokat. Hasonló kisebb hibák ki-gyomlálása a jövőbeli egészen pontos összeállítást fogják biztosítani.

HODINKA LÁSZLÓ

Vajda László: Móra Ferenc vezércikkei. Bibliográfia. Szeged, 1961. 124 l. (A Szegedi Egyetemi Könyvtár kiadványai 47.)

A Szegedi Egyetemi Könyvtár kiadványszerozata ezzel a kötettel megközelíti a félszázatot, lehet, hogy amikor róla írunk, már az ötvenedik is megjelent, vagy megjelenés előtt áll. Sok nagy könyvtárunk gondolhat elismeréssel a szegediek kiadói tevékenységére, és jólesik feljegyezni, hogy a déli nagyváros buzgó munkájában a kulturális vezetőszerpért a város két nagy könyvtára kiemelkedő részt vállalt.

Mint jónéhány a szegedi kiadványok közt, ez a most megjelent bibliográfiai munka is új rendet szeretne vágni, olyanba kezd, amilyent még nem próbáltak előtte. Nem egyszerű bibliográfiai összeállításról van itt szó, hanem kísérletről arra, hogy egy újságíró műhelyébe mélyebb bepillantást nyújtson a bibliográfus feltáró

módszereinek a feladathoz mért finomításával. Nem teszi a feladatot könnyebbé, de izgalmasabbá, hogy az újságíró ugyanakkor rangos író is, akinek rangja még valószínűleg nincs is eddig pontosan megállapítva a magyar irodalomban, hihető, hogy még emelkedni fog, s ehhez a VAJDA Lászlóéhoz hasonló szorgalmas és ötletes munkák is hozzájárulnak.

A teljes MÓRA-bibliográfia összeállítása során VAJDA az 1896 és 1932 közötti időkből 2547 vezércikket tárt fel, és ez az impozáns szám úgy látszik még nem teljes, hiszen a MÓRA szerzőségét igazoló módszereket VAJDA a munka jelen formában való közreadásáig folyton csiszolta. Különféle jelekkel jelzi az azonosítás megbízhatóságának a fokát, kezdve azoknál a cikkeknél, amelyeket MÓRA névvel, szíglával vagy azonosítható álnévvel megjelölt, illetve amelyeket az egyik legértékesebb forrásán, a Szegedi Somogyi Könyvtár újságpéldányán MÓRA barátja, SZALAY József jelölt meg MÓRA műveként, egészen a csak stilisztikai alapon MÓRÁnak tulajdonítható cikkekéig. Utóbbiaknál — bár, amit itt ad, nyilván már gondos rostálás eredménye, — még mindig lehet tévedés, hiszen a *Szegedi Napló* két legnagyobb egykorú munkatársának, MÓRÁnak és JUHÁSZ Gyulának a cikkstílusa annyira hasonló, hogy az olvasók ismétlenül összekevertették a névtelen cikkek szerzőit. Márpedig VAJDA munkájának első részében — amelyet *ő Kronológia* címmel jelöl, — az írások 97%-a anonim.

Túlmege szinte a bibliográfián és a jövődő tudományos magyar sajtótörténet íróját fogja legjobban érdekelni a munka második része, amelynek VAJDA, kissé képletesen, a *Genealógia* címet adja. Itt egy olyan kísérletről van szó, amelyet tudtommal eddig külföldön sem tettek valamely ismert újságíró cikk-oeuvre-jének vizsgálatánál. Itt ugyanis az összeállítás rokonsági csoportba rakja a vezércikkeket, „az egymásból való leszármazás rendje szerint” — valójában pedig az újságíró műhelymunkáját tárva fel, MÓRÁn kívül is talán a legtöbb politikai cikkíróra alkalmazható érvennyel. A következtetés, amit VAJDA nem von le, de sejtet — így általánosítható: az újságíró legfőbb forrása a saját műve, abban függ minden össze; egy-egy téma akár évek múlva is újra előkerül, és ekkor — akár szándékosan, a kisebb erőfeszítés kedvéért (mert ez is jogos ennél a műfajnál), akár véletlenül, a biztos tudás vagy a meggyőződés erejénél fogva — ugyanazokkal vagy hasonló szavakkal kerül kifejezésre ugyanazon tartalom. Nagy kaliberű írónál akarva-akaratlan a tökéletesedés, a teljesebbé

válás irányában halad ez a látszólagos vagy valóságos önismétlés: egyre pregnánsabb, egyre művészebb fogalmazás felé. Jellemző, hogy MÓRÁnál a műfajokon is áttör ez a témaváltogatás: ugyanaz a motívum hol mint mese, hol mint vers, hol mint cikk kerül elő. VAJDA itt is jelekkel dolgozik összeállításában, pontosan ki tudja fejezni az ismétlések minden változatát, kezdve attól, amikor csak a téma marad ugyanaz, egészen addig, amikor szóról-szóra ismétlődik egy-egy cikk vagy cikkrész. A 2547 vezércikk között 246 ilyen „genealógiai” csoportot dolgozott ki VAJDA.

Az érdekesítő kis könyvet azzal tesszük le, hogy várjuk a folytatást, a teljes bibliográfiát, ugyanilyen részletes, modern, újszerű feldolgozásban.

Csak eggyel nem értünk egyet: ahol a lap címfelében talált keltezés vagy sor-számolás hibás, ott VAJDA elfogadja és közli a téves adatot, mert, úgymond, az egyes könyvtárak saját példányaikban (és katalógusaikban?) más-más módon javítják az ilyen sajtóhibát. Először a könyvtárakat éri ezzel az eljárással (és vallomással) sérelem, amelyek legtöbbször nagy igyekezettel helyesbítik az ilyen hibát, de sérelem éri MÓRÁt is, mert nem lesz pontos műveinek keltezése. A bibliográfia egyik szerszáma: a szögletes zárójel segíthet a bajon. Ahol pedig a könyvtárak hibáztak, állapítsa meg a bibliográfus a helyes dátumot, ő teheti ezt leginkább. És töredéke volna ez a munkatöbblet csak annak, amit MÓRA életművének feltárására VAJDA időben, fáradságban, türelemben, de hozzáértésben és leleményességben is — mint ez a példa mutatja — adni képes és akar.

DEZSÉNYI BÉLA

Iz isztorii ruszszkoj zszurnalisztki. Sztat'i i materialü. Red. A. V. ZAPADOVA. Moszkva, 1959, MGU. 259 l.

A cikkgyűjtemény öt, különböző szerzőktől származó közleményben az orosz sajtó első jelentős, nagy korszakát, a forradalom előtti Oroszország sajtójának történetét fogja át.

Az első orosz újság, a *Vedomoszti* (1703) kibocsátása után a XVIII. század közepétől az orosz sajtó fellendül. ZAPADOV cikke ezt a korszakot vizsgálja. A kor haladó publicistája, irodalmi és tudományos szervezője LOMONOSZOV, aki azért harcolt az orosz Akadémia főleg latinul író, nyugati befolyás alatt álló professzoraival, hogy a tudomány eredményeit orosz nyelven népszerűsítsék. Ennek egyik eredményeként adta ki a Tudományos Akadémia az *Ezseseszjacsnüe szocsinenija* c. folyóiratot

1755-ben. LOMONOSZOVOT 1741-től, Oroszországba való visszatérésétől haláláig élénken foglalkoztatta a sajtó ügye. Számos cikkben és közleményben foglalkozott az újságírás tisztaságával, a sajtó szabadságával, az idegen befolyások alól történő felzabálásával.

Az orosz sajtótörténet jelentős korszaka a dekabristák és szimpatizánsaik tevékenysége, majd a krími háború után a hazai irodalom erős cenzúrázása miatt külföldről irányított, nem cenzúrázott haladó újságírás (pl. a *Kolokol* és kiadója GERGEN).

GERGEN, PISZAREV, CSERNŰSEVSKIJ, OGAREV és mások publicisztikai munkássága nyomán csakhamar Oroszországban is bekövetkezik a forradalmi újságírás újabb fellendülése. Ezzel a korszakkal három cikk foglalkozik.

Az első, a moszkvai egyetem diákjainak az 1860-as évek forradalmi helyzetében folytatott kiadói tevékenységével, a második az indiai nemzeti felkelés sajtóvisszhangjával foglalkozik.

A harmadik — legjelentősebb — közlemény a PISZAREV befolyása alá került (1859-ben megindult) *Ruszszkoe Szlovo* c. folyóirattal foglalkozik, amely a megújult, CSERNŰSEVSKIJ irányítása alatt álló *Szovremennikkel* együtt a forradalmi-demokrata nézetek és az orosz raznočinyec-intelligencia radikális rétegének szócsövévé vált. A cikk hosszan tárgyalja LENIN-nek az említett folyóiratokról vallott pozitív véleményét. Ugyanakkor kimutatja, hogy a folyóiratokba dolgozó radikálisok, jóllehet ideálisan lelkesedtek a szocializmus gondolatáért, nem érték el a forradalmi demokraták ideológiai fejlettségének és forradalmi következetességének színvonalára. Ebből keletkeztek a viták a két lap között, ezek azonban nem változtatnak haladó jellegükön és jelentőségükön.

Az orosz sajtó negyedik fő csomópontjának egy speciális, de jellemző részletkérdésével foglalkozik SZTŰKALIN *Politikai szatíra 1905-ben, a Zritel' c. folyóiratban* című kitűnő cikke.

1873-tól, a XIX. század legjobb orosz szatirikus lapjának, az *Iszkrának* megszűnésétől kezdve a szatíra hosszú időre kizorul a politikai küzdőtérrel. A 70-es évek végén történt újraillesztési kísérletek is hiábavalóknak bizonyultak. A cári cenzúra csak olyan humort engedett szóhoz jutni a publicisztikában, amely „okos és illedelmes” volt, azaz nem sértett politikai érdekeket.

Csak 1905-ben sikerült a forradalmi-marxista körökhöz közelálló ARCŰBASEV-nek a *Zritel'-t* kiadni. A folyóiratot 17 szám megjelenése után tiltották be. Kár, hogy a cikk nem közöl illusztrációkat.

A cikkgyűjteményt eredeti dokumentumok egészítik ki. Ebből az archivális részből a legérdekesebb PISZAREV *Harc az életért* című, DOSZTOJEVSKIJ *Bűn és bűnhődés* című regényével foglalkozó cikke cenzúraharcának története.

ISZLAI ZOLTÁN

Utz, Arthur: Grundsatzfragen des öffentlichen Lebens. — Principes de la vie sociale et politique. Bibliographie. (Darstellung und Kritik.) Recht, Gesellschaft, Wirtschaft, Staat. 1. Bd. (1956—1959.) Unt. Mitw. v. W(illy) BÜCHI, H(umbert) Th(omas) CONUS, B(rigitta) GALEN. Freiburg, [etc.] (1960), Herder. 446 l. [Angol és spanyol szöveg is.]

Utz Artúr freiburgi egyetemi tanár ebben a műben német, angol, francia, olasz és spanyol nyelvterületről azoknak a könyveknek és folyóiratcikkeknek bibliográfiáját állította össze, amelyek a jogi, társadalmi, gazdasági és politikai alapvető kérdéseket érintik.

A bibliográfia, tartalmát és szerkezetét, különösen összeállításának ötletes technikáját illetően, érdemes a méltatásra. Két főrésze oszlik. Az első a módszeres adatközlésre támaszkodik, a második kritikai elemzéseket tartalmaz.

Az első főrészben sajátos tizedes osztályozási rendszer szerinti felépítésben, logikai csoportosításban öt fejezet van: 1. a társadalomtudományok alapelemei, 2. jogbölcselet, 3. társadalmi rend, 4. gazdasági rend és 5. politikai rendszerek. Ezeket a fejezeteket ugyancsak a tizedes osztályozási rendszer szerinti további finom bontásban az egyes fogalmakig lemenően tagolja. Ilyenek például: szociológia, szociálétika, szocializmus, kommunizmus, keresztényszocializmus, halálbüntetés, jogpolitika, törvényesség, az állam mint jogok birtokosa, kultúrpolitika, bevándorlás, film, publicisztika, szakszervezetek, hivatások, bérezés, munkaszerveződés, az állampolgárok engedelmségi kötelezettsége, kormányzat, közigazgatás, állam és egyház. Mintegy 300 fogalom, egytől négy számjegyig való megjelöléssel kerül így tárgyalásra, a szisztéma szerint.

Ez után a logikai bontás után a műben alkalmazott csoportosításnak megfelelő fogalmak, tárgyszó szerint, betűrendben vannak közölve, s minden tárgyszó utal a fogalomnak a szisztémában kijelölt helyére.

A szisztéma beosztása és a tárgyszó szerinti csoportosítás is négynyelvű: német, francia, angol és spanyol.

A bibliográfiai főrészt utolsó csoportja a tulajdonképpeni bibliográfia, amely mintegy 1500 címet a szerző, illetőleg az eredeti cím szerinti betűrendben közöl. A bibliográfiai adatok után minden címmel utal a szisztema megfelelő helyére, tehát sajátos rendszerének megfelelő szakozást is ad. Ebben a részben — természetszerűen — keveredik a feldolgozott öt nyelv, mivel egyetlen rendező elve a betűrend.

A mű második főrésze a közlésen túlmenő kritikái állásfoglalásokat tartalmazza, a kiválasztott egyes művek: könyvek, folyóiratcikkek rövid tartalmi ismertetése után. Ez a rész csak német nyelvű, mivel így is mintegy a felét teszi ki az egész kiadvány terjedelmének, s a négy nyelven való közlés terjedelmével veszélyeztette volna az egész összeállítás célját. Ennek a tárgyalási anyagnak a rendszere a mű szisztemája, s az egyes fejezetek után a többi használt nyelven is összefoglalókat ad. A recenziók nem terjednek ki az egész bibliográfiai anyagra, hanem csak mintegy 500 műre.

A két ismertetett főrészt mellett különböző segédletek kívánják emelni az összeállítás gyakorlati értékét, használhatóságát. Ilyenek a bevezető részben a négy nyelvű előző, a kötet végén pedig a második főrészhez adott név- és tárgymutató.

A bibliográfia összeállítója és kiadója folytatólagosan kívánja közrebocsátani hasonló jellegű és szerkezetű kiadványaikat. Ezúttal az 1956—1959-ig terjedő idő irodalmát figyelik és közlik, a későbbiekben pedig 2—3 évenként jelentkeznek az újabb kötetekkel. Ajánlásukban rámutatnak arra, hogy miért és hogyan segíti a bibliográfia a gazdasági szakemberek, jogászok, politikusok és a társadalomtudományok különböző ágazatainak művelői gyakorlati és elméleti munkáját.

Utz professzor bibliográfiája a mai korszerű, sokrétű és technikailag is rendkívül fejlett könyvtári szolgáltatások közül is kiemelkedik a szerkesztés ötletességével. Talán úgy lehetne legjobban, egy mondattal jellemezni, hogy a maximumát adja annak a szerkesztési technikának, ami még nem öli meg a tartalmi elemeket, nem sérti tárgyi értékét. A négy és félszáz lap terjedelmű, igen szép kiállítású mű sok könyvészeti billentyűsorrallal biztosítja a több oldalról jelentkező igények kielégítésének lehetőségét és a tájékoztatás összhangját. Választ ad annak az érdeklődőnek, aki a társadalomtudományok egyszerű tagozódása alapján foglalkozik összefogó vagy részkerdecskkel, annak, aki ismeri valamely mű szerzőjét vagy annak hiányában a mű pontos címét, annak, aki egy-egy tárgyszóval megjelölhető fogalom

alapján keresi az irodalmat, s lényegesen tovább megy az egyszerű irodalmi ajánlásnál, amikor kritikai állásfoglalást is tartalmazó tartalmi ismertetést ad az egyes jelentősebb művekről, kiszolgálja a nagy nyugati nyelvek közül csak egyiket-másikat ismerő kutatót, összefüggéseket teremt a címek és szakok rendszerében, s mindezt akként, hogy az érdeklődőnek a legkevesebb fáradságot okozza, és mégis a leggyorsabb felvilágosítást nyújtsa. Nagy előnye még az az összefogás, amely a polgári társadalmak és országok irodalmának legjelentősebb részére kiterjed.

Fel kell azonban vetnünk a kérdést, hogy mindezeknek az előnyöknek ellenére is nem fogott-e az összeállító-szerző túl sokat, nem vágta-e túlságosan is nagy fába a fejszéjét? Négy év, öt nyelvetterület s a társadalomtudományok jelentős könyv- és folyóiratcikanyaga; mindez egy műben. Ez a tény önmagában kötelezővé teszi a nagyfokú szelektálást, aminek eredményeként a bibliográfiai rész 1500 címre terjed ki, az értékelő rész pedig 500 műre. Önkéntelenül is felmerül a kérdés: mi az, ami — szükségképpen — kimaradt? És kérdeznünk kell azt is: nem túlzottan szubjektív-e egy szerzőnek, akár néhány munkatársal ellenőrzött, de végül mégis csak egyéni állásfoglalása a tekintetben, hogy mi a jelentős, mi az értékes?

Minden bibliográfia-szerkesztőnek érdemes tanulnia a szerkesztés technikájából, de a könyvészeti érték tartalmi követelményei óva intenek az elhatárolás szükségességére: est modus in rebus. Tegyük sokrétűvé és rugalmassá a feltárási eszközöket és módszereket, de ez ne legyen a tartalom rovására. A bemutatott szelektív értékelő bibliográfia gyakorlati használhatóságán kívül erre is tanít.

TAKÁCS JÓZSEF

Soltész Zoltánné: A magyarországi könyvdíszítés a XVI. században. Bp. 1961, Akadémiai Kiadó. 195 l. 72 tábla.

A könyv szakemberei és a könyvhöz értő bibliofilek a közelmúltban az Akadémiai Kiadó közreműködésével értékes és szép munkával gazdagodtak: SOLTÉSZ Zoltánné több éves kutató munkájának eredményével.

A terjedelmes mű a történelmi Magyarország könyvkiadása első századának könyvtérését vizsgálja illusztrációik, könyvdíszek szempontjából; rendszerezi és ugyanakkor értékeli azokat. „A szöveget szemléltető figurális ábrázolásokon kívül a pusztán díszítés céljából alkalmazott címlapkeretekkel, iniciálékkal, fejlécekkel, zá-

rődíszekkel is foglalkozunk, s a művészi szempontból értékes metszetek mellett a kezdetlegesebb kivitelű, szerényebb díszek sem kerülnek el figyelmünket” — olvassuk az *Előszó*ban. A feldolgozott mű azért is becses tudományos kutatásunk számára, mert a feldolgozott anyag egyben grafikusművészetünknek csupán könyvekben fennmaradt legkorábbi emlékénye. A hazai fametszés kezdeteinek feltárása külföldi előképeik alapján: a kül- és belföldi anyag analízise, egybevetése segítségével történik. Átfogó képet kapunk ugyanakkor a XVI. század hazai nyomdaműhelyeiről is, amelyek igen gazdag, művészi értékű könyvdiszítói anyagot alkalmaztak.

A HONTERUS-, HOFFGREFF-HELTAI-, HOPHALTER-, GUTGESELL- és KLÖSZ-nyomdák (csupán néhányat ragadtunk ki a bő vizsgálati anyagból) igényessége, nemesveretű kiadói műveltsége megmagyarazza könyvdiszítói anyaguk gazdagságát, kiadványaik magas színvonalát, s érthetővé teszi azt is, hogy századok múltával éppen e becses hagyományok feltámasztása segítette századunk elején elsekélyesedett könyvkultúránkat megújulni; gondolunk itt a vidéken TEVAN és KNER törekvéseire, eredményeire, a fővárosban például a Hungária- vagy az Amicus-kiadók tevékenységére, a *Magyar Grafika* c. folyóiratnak, az 1920-ban létesült Bibliofil Társaságnak agitativ erejű programjára.

SOLTÉSZNÉ könyvének könyv- és művészettörténéseink egyaránt sokat köszönhetnek.

Nyomon követve a nyomdák könyvdiszítói állományának továbbkölcsonzését, alkalma van az egykorú könyvsajtók kapcsolatainak felderítésére, nyomdáink fejlődésének, irodalmunk és könyvkiadásunk kialakulásának megismertetésére is. A könyvtörténésznek nem egyszer nagy gondot okoz az e századból származó, akár kiadói elgondolás alapján, akár az időközben megcsönkült: impresszum nélküli könyvek, könyvtöredékek meghatározása. SOLTÉSZNÉ könyve alapján, a nyomdai díszek azonosításával kiderülnek a hiányzó impresszum-adatok: gyakran egyetlen illusztráció, iniciálé elegendő már a gyakorlott kutató számára, hogy felismerje az előállító műhelyt és a származási helyet.

A fametszetes illusztrációk mestereinek azonosításával, a külföldi mestereknek a hazai műhelyekre gyakorolt hatása megállapításával, az áthonosított anyag számbavételével művészettörténetünknek, közelebbről grafikai művészetünk fejlődéstörténetéhez is értékes, ismeretlen anyagot szolgáltatott a szerző.

A könyv szerkezetni megoldását, módszerét is ki kell emelnünk. A feltárás ki-

induló pontja természetesen a nyomda: működésük időrendjében sorakoznak egymás után. Ez alkotja a könyv törzsanyagát; viszont az utána következő katalógus, amely feltárja az egybegyűjtött emléksanyagot — felsorolva a különböző típusok variánsait is és valamennyi vizsgált metszet magyarországi előfordulási helyét —, valamint a táblák: az említett szöveg-, illetve katalógusnak megfelelő csoportosításban közreadott könyvdíszeknek reprodukciói a műnek egyenlő értékű részei.

A kutató eligazítására a szerző gondosan összeállított mutatókat mellékel: névmutatót, nyomtatványok mutatóját, ikonográfiai mutatót, címerek mutatóját és a 72 táblához táblajegyzéket. A külföldi kutató bőséges németnyelvű kivonat tájékoztatja.

Természetesen SOLTÉSZNÉ munkája elsősorban a szlovák és román szakemberek számára lesz igen hasznos segédeszköz, szervesen illeszkedik emellett az általános könyvtörténetet alátámasztó segédművek sorába is.

E megfontolásokból következik, hogy helyes volt a szerzőnek a *Magyar Könyvszemle*ben közreadott tanulmányait tovább fejlesztve, önálló kötetet sajtó alá rendeznie. Az Akadémiai Kiadó érdeme viszont, hogy e mű a hasonló tárgyú külföldi kiadásokhoz méltó tipográfiai nívón jelent meg.

Ma már gyakorlatból is tudjuk, hogy a műre szükségünk volt, sőt kívánatos volna, hogy a szerző további kutatásait is minél előbb közreboccsássa.

D. SZEMZŐ PIROSKA

Tájékoztató a tudományos kutatás tervezésének, igazgatásának és szervezésének nemzetközi irodalmáról. A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtáranak időszaki kiadványa. Bp. 1961— (1. évfolyam, 1—2. [kettős szám], 3—6. szám.)

A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára a hazai tudományos kutatók korszerű tervezésének és összehangolásának, valamint a Magyar Tudományos Akadémia koordinációs tevékenységének támogatására több mint egy esztendeje új dokumentációs folyóirat kiadását kezdte meg. A tudományos munka tervezésének és szervezésének fontosságát, a tudományos élet fejlődésében, a termelőmunka színvonalának emelésében játszott szerepét szükségtelen itt külön hangsúlyozni. Azt azonban nem árt kiemelni, milyen hasznos és mennyire időszerű volt ennek az elismerten jelentős témának olyan önálló kurzens dokumentációs összeállítást szentelni, amely a különböző területeken működő és

elsősorban nem tudományszervezési feladatokkal foglalkozó szakemberek számára is lehetővé teszi, hogy különösebb fáradság és időpazarlás nélkül tájékozódhassanak a legfrissebb nemzetközi eredményekről, és egyben áttekintést szerezzenek a rendelkezésre álló bel- és külföldi irodalomról. Nálunk, ahol ma még aligha vannak sokan azok, akik „főfoglalkozásuként” működnek ezen a területen, ez a legfontosabb feladat. Most, hogy az első, 1961-i évfolyam — némi késéssel 1962 áprilisában — teljessé vált, megállapíthatjuk: a kitűzött feladatnak a *Tájékoztató* eleget tett.

Szükségszerűen következnek az eddigiekből, hogy a könyvtári szakembereket különösképpen érdekli ez a kiadvány, hiszen saját munkájuk is túlnyomórészt tudományos munka, amelynek végső célja a különböző területeken folyó kutatások előmozdítása, támogatása. Ezen felül a könyvtár maga is tudományos intézmény, ezért a könyvtári munka tervezése, a könyvtári üzem szervezése és irányítása tekintetében sem közömböseket a *Tájékoztató* elméleti és gyakorlati útmutatásai. Végül pedig azért is figyelmet érdemel, mert jellegére nézve bibliográfiai-dokumentációs kiadvány, mégpedig egyik nagy tudományos könyvtárunk kiadványa.

A *Tájékoztató* igen helyesen nem szorítkozik pusztán adatközlésre, sőt a tulajdonképpeni *Bibliográfia* csupán elenyésző hányadát teszi ki egy-egy szám tartalmának. Legterjedelmesebb része a *Szemle* c. rovat, amely bőséges kivonatban, részletesen ismerteti a jelentősebb külföldi publikációkat oly módon, hogy a kivonatok akár önálló cikkekként is megállnák a helyüket, és így általuk alapos ismereteket nyerhetünk nemcsak a szovjet és népi demokratikus, de a nyugati országok tudományszervezési műhelyitkairól is.

A kivonatosan közölt tanulmányok többsége általános érdekű elvi jelentőségű kérdésekkel, a tudományos kutatás feladataival, a fejlődés irányjaival, a fejlesztés módszereivel, a szakemberképzéssel, a kutatómunkára fordított kiadások arányaival stb. foglalkozik. Ilyenek például a szocialista országok akadémiaira váró új feladatokról szóló beszámoló (3. sz.), M. V. KÉLDISNEK *Az SZKP XXII. Kongresszusa és a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának feladatai* című referátuma (6. sz.), az Egyesült Államokban, Nagybritanniában és Japánban folytatott ipari kutatások költségárányainak összevetése (1—2. sz.) vagy a három különböző UNESCO kiadvány alapján összeállított ismertetés a világszerte folyó természettudományos kutatásokról és az UNESCO tízéves természet-tudományos programjáról (5. sz.) stb. De

feldolgozásra kerültek egészen speciális vonatkozású részletkérdések is, olyanok, mint az űrkutatás távlati tervei (3. sz.), valamint — hogy saját tárgyunkról is beszámoljunk — a dokumentáció és a gépi adatfeldolgozás témakörével kapcsolatos közlemények: a gépi fordításról, közelebbről a gépi fordítási kísérletekről angolból oroszra (1—2. sz.), a VINITI működéséről, a kémiai képletek tömeges tárolásáról és visszakereséséről elektronikus számológépek segítségével (3. sz.), a mikrokártyákról és a mikrokiadványokról általában (5. sz.) stb.

Bár kétségtelen, hogy az utóbb említett ismertetések rendkívül érdekes olvasmányul szolgálnak, mégis úgy tűnik, mintha ezek közlésével a szerkesztők áthágták volna az önmaguk által felállított szabályt, nevezetesen azt, hogy a *Tájékoztató*nak „legfőként azokat a témákat kell tárgyalnia, amelyek nemcsak egyes kutatási ágak szempontjából fontosak, hanem a kutatótevékenység nagyobb szektorait vagy a kutatás egészét érintik.” (Bevezetés. *Tájékoztató*. 1—2. sz. 8. l.)

A következő, *Figyelő* címet viselő rovat már rövidebb, 10—80 soros kivonatok formájában ismerteti — túlnyomórészt folyóiratok cikkei alapján — a tudományos élet és a tudományos kutatás legfrissebb híreit, jelentősebb eseményeit.

A harmadik rovat, a már említett *Bibliográfia* három részre tagolódik. Közülük az első a *Szakirodalmi ismertetések*, amely néhány soros annotációkkal ellátott *betűrendes* irodalomjegyzék a jelentősebbnek tartott szakmunkákról, illetve cikkekről (egy-egy számba kb. 15—25 ilyen ismertetés kerül). A második rész címe: *Válogatott bibliográfia a tudományos kutatás tervezésének, igazgatásának és szervezésének irodalmából*. Ez szakcsoportokban, annotáció nélkül, de az idegen nyelvű közlemények esetében címfordítással számonként mintegy 100—120 tételt (könyveket és cikkeket vegyesen) tartalmaz. A harmadik rész, a *Bibliográfiai áttekintés a magyar tudományszervezés újabb irodalmából*, ismét *betűrendes* (számonként átlag 30—35 cím).

A *Szemle* rovat közleményei között is előfordul a tudományos munka tervezésének, igazgatásának és szervezésének irodalma mellett ezzel rokon, de a tárgyukon mégis kivüleső ismertetés. A *Bibliográfia* rovatban pedig éppen a tárgyi csoportosítás következtében kifejezetten szembevetendő, hogy igen sok, az általános tudományelmélet, a tudománypolitika, a nemzetközi tudományos kapcsolatok, együttműködés és szervezetek, a tudományos kutatás új módszerei, a tudós- és szakemberképzés, a

munkaerőgazdálkodás, a tudományos kutatás gazdasági és pénzügyi problémái, a dokumentáció, a tudománytörténet stb. tárgykörébe tartozó mű szerepel.

A *Válogatott bibliográfia*... alfejezet szakcsoportjai meg is felelnek az összegyűjtött anyag sokrétűségének (kár, hogy a *Figyelő* rovat és a *Szakirodalmi ismertetések* alfejezet anyagát nem rendezték ha-

sonló szakcsoportok szerint), éppen ezért joggal vetődik fel a kérdés, vajon ha a kiadvány — helyesen — nem szorítkozik szigorúan a tervezés, igazgatás és szervezés problematikájára, nem lett volna-e helyesebb a tartalmat hívebben tükröző „Tájékoztató a tudományos kutatómunka aktuális kérdéseinek irodalmáról” címet választani? PÁLVÖLGYI ENDRE

TARTALOM

<i>Sándor Pál</i> : Baloldali könyvkiadás Horthy-Magyarországon — Linksgerichtete Verlagstätigkeit in Ungarn während des Horthy-Regimes	125
<i>Kovács Ilona</i> : A Nyugat és a magyar könyvművészet megújulása — Die Zeitschrift „Nyugat” und die Renaissance der Buchkunst in Ungarn	131
<i>Szentmihályi János</i> : A társadalomtudományok szakbibliográfiáinak néhány kérdése — Some problems of special bibliographies of the social sciences, humanities and arts in Hungary	148
<i>Domanovszky Ákos</i> : A párizsi katalogizálási konferencia szabályzat-tervezete — Der Regelwerk-Entwurf der Pariser Katalogisierungskonferenz	171

KISEBB KÖZLEMÉNYEK

<i>Scheiber Sándor</i> : A Kaufmann-Haggáda másolójának munkásságához	184
<i>B. Koroknay Éva</i> : A veszprémi püspöki könyvtár Lucanus-kötetének kötet-táblájáról	187
<i>Kókay György</i> : Külföldet járt magyarok könyvtári élményei a XVIII. század végén	197
<i>Barcza József</i> : Kazinczy Ferenc első könyvtára Sárospatakon	203
<i>Markovits Györgyi</i> : „Mert szégyen élni...” (Gábor Andor kitiltott verseskötete)	206

MAGYAR KÖNYVESHÁZ

<i>Borsa Gedeon</i> : Az Obsequiale Strigoniense 1526 előtt készült nyomtatott kiadásai	210
<i>Nagy Barna</i> : Két Honterus-mű variánsa	217
<i>Nagy Barna</i> : Hol jelent meg Szikszai Hellopoeus Bálint első Katekizmusa?	221
<i>V. Kovács Sándor</i> : Gergely Ferenc deák tankönyvei	222

FIGYELŐ

<i>Kosáry Domokos</i> : Történelmi szakbibliográfia és levéltári forrásanyag	224
<i>Beck Oszkár</i> : Hungarica és könyvtártudományi irodalom Lenin magánkönyvtárában	227
<i>Tranča, D.</i> : A Román Népköztársaság Állami Központi Könyvtára	228

HIREK : A DeutscheStaatsbibliothek jubileuma (<i>Kunze, Horst</i>)—Tájékoztató „A régi magyarországi nyomtatványok” c. kiadvány munkálatairól (<i>Borsa Gedeon</i>) — Bibliography, Documentation, Terminology (<i>Gombocz István</i>) — Az általános iskolai könyvtár és szolgáltatásai (<i>Gombocz István</i>) — A FID C/3 budapesti ülészaka (<i>Weger Imre</i>) — Az Országos Könyvtárügyi Tanács Bibliográfiai Munkabizottságának Nemzeti Bibliográfiai szekciója (<i>Fügedi Péterné</i>) — A Munkás-kori könyvművészet remekei (<i>Csapodi Csaba</i>) — Periodikák időrendi katalógusa 1920—1944 (<i>Pálinkás Sándorné</i>) — Tiborc Zsigmond 75 éves — A Magyar Tudományos Akadémia Nyelv- és Irodalomtudományi Osztálya pályázatot hirdet	231.
--	------

SZEMLE

<i>Berkov, P. N.</i> : Bibliograficeszkaja evrisztika. (Ism. <i>Weger Imre</i>)	238
<i>Bibliotecsno-bibliograficeszkaja klaszszifikacija</i> (Ism. <i>Weger Imre</i>)	238
<i>Bibliographie de la France</i> (Ism. <i>Zolnay Vilmosné</i>)	240
<i>Bibliotekovedenie i bibliografija za rubezsom</i> (Ism. <i>Dobó István</i> — <i>Fodor Zoltán</i>)	242
<i>Az ENSZ-ről</i> (Ism. <i>Rózsa György</i>)	244
<i>Állam- és jogtudományi bibliográfia 1945—1959</i> (Ism. <i>Székelly Dániel</i>)	244
<i>Debreceni bibliográfia</i> (Ism. <i>Futala Tibor</i>)	245
<i>Hankiss Elemér</i> — <i>Berczeli A. Károlyné</i> : A Magyarországon megjelent színházi zsebkönyvek bibliográfiája (Ism. <i>Pukánszky Kádár Jolán</i>)	246
<i>Jügelt, Karl-Heinz</i> : <i>Hungarica-Auswahl-Katalog der Universitätsbibliothek Jena</i> (Ism. <i>Soltész Zoltánné</i>)	248
<i>Bibliotheca Hungarica Antiqua</i> (Ism. <i>Dörnyei Sándor</i>)	250
<i>Deutsche Staatsbibliothek 1661—1961</i> (Ism. <i>Vértesy Miklós</i>)	251
<i>Aus der Arbeit der Deutschen Staatsbibliothek</i> (Ism. <i>Gombocz István</i>)	253
<i>Biehahn, Erich</i> : <i>Kunstwerke der Deutschen Staatsbibliothek</i> (Ism. <i>Takács Menyhért</i>)	254
<i>A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Évkönyve. VII. köt.</i> (Ism. <i>V. Waldapfel Eszter</i>)	255
<i>Az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ Évkönyve 1960</i> (Ism. <i>Hodinka László</i>)	256
<i>Vajda László</i> : <i>Móra Ferenc vezércikkei</i> (Ism. <i>Dezsényi Béla</i>)	258
<i>Uz isztorij ruszszkojzszurnalisztiki</i> (Ism. <i>Izslai Zoltán</i>)	259
<i>Utz, Arthur</i> : <i>Grundsatzfragen des öffentlichen Lebens</i> (Ism. <i>Takács József</i>)	260
<i>Soltész Zoltánné</i> : <i>A magyarországi könyvdíszítés a XVI. században</i> (Ism. <i>D. Szemző Piroska</i>)	261
<i>Tájékoztató a tudományos kutatás tervezésének, igazgatásának és szervezésének nemzetközi irodalmából</i> (Ism. <i>Pálvölgyi Endre</i>)	262

Ára: 40,— Ft

Előfizetés egy évre 60,— Ft

TABLES DES MATIÈRES

<i>P. Sándor</i> : L'édition de la gauche en Hongrie 1919—1945 (Avec résumé en allemand)	125
<i>I. Kovács</i> : La revue „Nyugat” et la renaissance de l'art du livre hongrois (Avec résumé en allemand)	131
<i>J. Szentmihályi</i> : Quelques problèmes de la bibliographie des sciences sociales (Avec résumé en anglais)	148
<i>A. Domanovszky</i> : Projet de règlement de catalogage accepté à la Conférence internationale à Paris (Avec résumé en allemand)	171

CONTRIBUTIONS HISTORIQUES

<i>S. Scheiber</i> : Sur l'activité du copiste du Haggadah provenant de la collection de Kaufman, conservée à la Bibliothèque de l'Académie des Sciences de Hongrie....	184
<i>É. B. Koroknay</i> : La reliure d'un incunable de Lucane conservé dans la bibliothèque épiscopale de Veszprém	187
<i>Gy. Kólcay</i> : Expériences des voyageurs dans les bibliothèques étrangères à la fin du 18 ^e siècle	197
<i>J. Barcza</i> : La première bibliothèque de Ferenc Kazinczy à Sárospatak	203
<i>Gy. Markovits</i> : „Mert szégyen élni...” (Sur un recueil de poèmes interdits de Andor Gábor de l'époque d'entre les deux guerres)	206

ANCIENS IMPRIMÉS HONGROIS

<i>G. Borsa</i> : Les éditions d'avant 1526 de l'Obsequiale Strigoniense	210
<i>B. Nagy</i> : Les variantes de deux ouvrages de Honterus	217
<i>B. Nagy</i> : Où le premier Catéchisme de Bálint Szikszai Hellopoeus a-t-il paru?	221
<i>S. V. Kovács</i> : Livres de classe pour l'enseignement du latin	222

CHRONIQUE

<i>D. Kosáry</i> : Bibliographie de l'histoire et sources archivales	224
<i>O. Beck</i> : Hungarica et littérature bibliothéconomique dans la bibliothèque privée de Lénine	227
<i>D. Trancă</i> : La Bibliothèque Centrale d'État de la République Populaire Roumaine	228

NOUVELLES	231
-----------	-----

COMPTE — RENDUS — CRITIQUES

Berkov, P. N.: Bibliografitcheskaya evristica (<i>I. Weger</i>)	238
Bibliotetchno-bibliografitcheskaya classificatsiya (<i>I. Weger</i>)	238
Bibliographie de la France (<i>V. Zolnay</i>)	240
Bibliotecovedenie i bibliografiya sa rubezhom (<i>I. Dobó—Z. Fodor</i>)	242
Az ENSZ-ről (<i>Gy. Rózsa</i>)	244
Állam- és jogtudományi bibliográfia 1945—1959 (<i>D. Székely</i>)	244
Debreceni bibliográfia (<i>T. Futala</i>)	245
Hankiss Elemér—Berczeli A. Károlyné: Magyarországon megjelent színházi zsebkönyvek bibliográfiája (<i>J. Pukánszky-Kádár</i>)	246
Jügel, Karl-Heinz: Hungarica-Auswahl-Katalog der Universitätsbibliothek Jena (<i>E. Soltész</i>)	248
Bibliotheca Hungarica Antiqua (<i>S. Dörnyei</i>)	250
Deutsche Staatsbibliothek 1661—1961 (<i>M. Vértessy</i>)	251
Aus der Arbeit der Deutschen Staatsbibliothek (<i>I. Gombocz</i>)	253
Biehahn, Erich: Kunstwerke der Deutschen Staatsbibliothek (<i>M. Takács</i>)	254
A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Évkönyve (<i>E. V. Waldapfel</i>)	255
Az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ Évkönyve (<i>L. Hodinka</i>)	256
Vajda László: Móra Ferenc vezércikkjei (<i>B. Dezsényi</i>)	258
Is istorii ruskoy zhurnalistiki (<i>Z. Iszkai</i>)	259
Utz, Arthur: Grundsatzzfragen des öffentlichen Lebens (<i>J. Takács</i>)	260
Soltész Zoltánné: A magyarországi könyvdíztetés a XVI. században (<i>P. D. Szemző</i>)	261
Tájékoztató a tudományos kutatás tervezésének, igazgatásának és szervezésének nemzetközi irodalmából (<i>E. Pálvölgyi</i>)	262